

Dokument nr. 5.

(1968—69)

Forsvarets ombudsmannsnemnds innberetning til Stortinget om virksomheten i tiden 1. januar—31. desember 1968.

Register.

	Side
<i>I. Innledning</i>	2
Hovedpunkter fra virksomheten i 1968	2
<i>II. Saker som er behandlet</i>	4
Menige mannskaper:	4
Verneplikt, utskrivning, rulleføring	5
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	5
Opptjening, godskrivning, tjenestetidens lengde etc.	6
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	7
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr	8
Forlegningsforhold	9
Kostholdet	9
Tjenesteforhold	10
Permisjoner	11
Velferd	12
Kantiner	13
Disiplinærsaker	14
Forholdet mellom befal og menige	14
Tillitsmannsordningen	15
Økonomiske forhold	18
Sykesaker	19
Sosiale saker	20
Forsvarets skolevirksomhet	20
Vervet personell	20
Befalssaker	21
Sivilt personell i Forsvaret	23
<i>III. Ombudsmannsnemndas befaringer</i>	23

Innledning.

Ombudsmannsnemnda har i 1968 bestått av:

Ombudsmann	Edgar Andreassen, Oslo, formann.
Bonde	Erland Asdahl, Årnes.
Sekretær	Kåre Hansen, Oslo.
Kontorsjef	Cato Kvaal, Ås.
Informasjonssjef	Ketil Jamte Einrem, Hamar.
Redaktør	Thorbjørn Wale, Steinkjer.
Sekretær	Hans Nordahl Jensen, Bodø.

Nemnda har i 1968 holdt følgende møter:

- 13.—14. februar.
- 8. mai.
- 7. november.
- 3. desember.

Av de spørsmål som har vært til behandling på møtene kan nevnes:

Militære sjåførers ansvar etter vegtrafikkloven sett i relasjon til den militære lydighetsplikt.
Meningsmåling blant vernepliktige.
Tillitsmennesenes arbeid i tjenestetiden.
Permisjoner for mannskaper med 12 måneders tjeneste i Nord-Norge.
Fritak for passasjeravgift for militære permitterter som reiser med fly fra militær flyplass.

Utbetaling av nattillegg under reise til og fra repetisjonsøvelse.
Sivilt utdannede flyveres militærtjeneste.
Gratis permisjonsreiser.
Kantinevirksomheten.
Rabattordning for vernepliktige mannskapers rikstelefonamtaler.
Tillitsmannsordningen.
Mannskapenes økonomiske kår.
Tjenesteforhold og økonomiske forhold for mannskaper som dimitteres midlertidig på grunn av sykdom/skade.

De saker Nemnda har hatt til behandling er omtalt under de respektive avsnitt i beretningen.

Nemnda har i 1968 foretatt følgende befaringer:

- 1.—3. april: Avdelinger i Bergensområdet.
- 4.—12. juni: Avdelinger i Finnmark.
- 15.—16. august: Avdelinger i Østfold.
- 6.—8. november: Avdelinger i Stavangerområdet.
- 4. desember: Lutvatn.

23 avdelinger er besøkt under disse befaringer.

Fortegnelse over de avdelinger som er besøkt og en nærmere omtale av besøkene er gitt under avsnittet «Nemndas befaringer».

Protokoll fra Nemndas møter og befaringer følger beretningen som uttrykt bilag.

Hovedpunkter fra virksomheten i 1968.

Av de saker Ombudsmannsnemnda har behandlet — omtalt i innledningen — anses følgende som særlig viktige:

Flere gratis permisjonsreiser, særlig for mannskaper med 12 måneders tjeneste i Nord-Norge.

Kantinevirksomheten, priser og åpningstider.
Fritak for skatt av forsørgertillegget.

Økonomiske forhold for mannskaper som dimitteres midlertidig på grunn av sykdom/skade.

Andre forhold vedrørende manskapenes økonomiske kår.

Spørsmål i forbindelse med tillitsmannsordningen.

De fleste av disse sakene har vært tatt opp med myndighetene, uten at de ennå er ført frem til en løsning.

Ombudsmannen har behandlet i alt 334 saker, hvorav 55 fra tidligere år. Det er en markert økning i antall saker vedrørende per-

misjon og i henvendelser fra befall, mens det er adskillig færre saker som angår tjenesteforhold sammenlignet med de to foregående år.

Ser man på fordelingen av saker svarer den bra til tidligere års fordeling. Selv om det er litt forskyvning i tallene, ligger hovedtyngden av saker fortsatt på de samme grupper som tidligere. Det gjelder spørsmål som utsettelse med tjenesten, overføring til annen tjeneste eller annet tjenestested, permisjoner, økonomiske og andre problemer som oppstår i forbindelse med sykdom/skade under militærtjenesten.

Antall sosiale saker som behandles av velferdsoffiserene synes å vise en stigende tendens. En stor del av disse sosialsaker angår nettopp de forhold som her er nevnt. Det er Nemndas oppfatning at det kan være grunn til for de militære myndigheter å se nærmere på gjeldende bestemmelser og praksis innenfor disse spesielle områder for om mulig å redusere de vanskeligheter som oppstår for mannskapene.

Det er i året holdt 11 distriktskonferanser for tillitsmenn og befall i alle forsvarsgrener. Ombudsmannen har vært representert på samtlige.

De sakene mannskapene har vært mest opp tatt av i året er:

- kostøret,
- permisjonsordningen,
- kantineprisene,
- adgang til å gå sivilt kledd på permisjon,
- skatt av forsørgertillegget,
- frilørdager,
- gratis reise med statens transportmidler,
- dagpengene.

Disse spørsmål har vært behandlet i en rekke tillitsmannsutvalg og på de fleste distriktskonferanser. Det synes å være særlig viktig for trivselen at mannskaper som tjenestgjør langt borte fra hjemstedet får anledning til å komme hjem oftere enn tilfelle er nå. Likeledes har prisstigningen ført til at de tjenestgjørende mannskaper i 1968 har følt seg økonomisk dårligere stillet enn tidligere årsklasser. Både kantineprisene, reiseutgifter, porto og andre nødvendige utgifter er steget uten at mannskapene har fått noen form for kompensasjon. Det er Nemndas oppfatning at det ville bety mye for de vernepliktige mannskapers trivsel og innstilling til militærtjenesten om disse for mannskapene så viktige spørsmål kunne bli løst på en tilfredsstillende måte.

For mannskaper med forsørgelsesbyrde virker det urimelig at de, når de er ferdige med tjenesten, må regne med å få skatt av forsørgertillegget på toppen av inntektsskatten. Skatt av forsørgertillegget blir ikke trukket under tjenestetiden, men tillegget er heller ikke skattefritt. Enkelte kommuner ettergir denne skatten, mens antagelig de fleste inn driver den. Denne forskjellsbehandling er uheldig, og Nemnda mener at det vil være rimelig å få klare bestemmelser om at forsørgertillegget under militærtjenesten skal være skattefritt.

Et annet problem er den store variasjon i husleiene. Dette fører til at enkelte får boutgifter som de vanskelig kan klare med de nåværende satser for hustru- og barnetillegg. Det er en utbredt oppfatning blant mannskapene at man burde få en botilleggsordning som foreslått av velferdsutvalget i dets første delinnstilling.

Nemnda har for øvrig vært inne på tanken om at forsørgertillegget i prinsippet ikke er forskjellig fra andre sosiale ytelser, og derfor med fordel burde kunne overføres til Sosialdepartementets budsjett og administreres av sosialtrygden. En slik ordning ville by på mange fordeler, men Nemnda har ennå ikke tilstrekkelig grunnlag for å vurdere hvilke praktiske vanskeligheter en omlegging i denne retning ville innebære.

Tillitsmannsordningen har i året stort sett virket etter sin hensikt. Virksomheten til de lokale tillitsmannsutvalg kan nok enkelte steder være noe uregelmessig, mens de sentrale utvalg jevnt over arbeider regelmessig og godt.

En svakhet synes fremdeles å være at mannskapene ikke alle steder får tilstrekkelig orientering om ordningen, og at tillitsmennene ikke alltid får tilstrekkelig opplæring for vervet.

Det er også en utbredt oppfatning blant tillitsmenn at de har behov for å disponere noe tid i tjenestetiden for sine gjøremål som tillitsmenn. Kontakten med mannskapene for drøfting av saker som skal behandles i tillitsmannsutvalget og orientering om de saker som har vært behandlet er mange steder vanskelig å opprettholde i fritiden på grunn av vakter, permisjoner o. l.

Det synes å være nødvendig å forsøke å trekke befalet, utenom sjefen, noe mer med i utvalgsarbeidet enn tilfelle er i dag. Forsøk på dette gjøres nå ved to av Hærens avdelinger.

Saker som er behandlet.

Ombudsmannen har i 1968 behandlet 279 nye saker samt 55 saker fra tidligere år, i alt 334 saker. Av disse er 50 saker ikke ferdig behandlet i 1968. 4 saker er oversendt Stortingets ombudsmann for forvaltningen til behandling. I 83 saker er den opprinnelige avgjørelse i saken endret.

Antall saker er noe høyere enn i fjor, men noe lavere enn det som har vært vanlig de senere år. Antall saker tatt opp av befal viser en markert økning i år med 57 saker mot 36 i 1967. Når det gjelder fordelingen på forsvarsgrenene og kommandoområder er forholdet i år stort sett som tidligere og gir ikke grunnlag for spesielle bemerkninger. Det samme gjelder fordelingen av saker på de forskjellige saksområder. Ombudsmannsnemnda viser her til det som er sagt i innledningen.

I den tid Ombudsmannsinstitusjonen har vært i virksomhet er det innkommet i alt:

1. juli 1952—31. desember 1953 ..	227	saker
1954	321	»
1955	394	»
1956	429	»
1957	383	»
1958	274	»
1959	321	»
1960	331	»
1961	346	»
1962	348	»
1963	367	»
1964	300	»
1965	326	»
1966	318	»
1967	269	»
1968	279	»

De nye sakene som er behandlet i 1968 er tatt opp av:

Enkelte soldater	178
Grupper av soldater, tillitsmenn, avdelinger eller velferdsoffiserer på vegne av mannskapene	15
Vervede	8
Befal	57
Sivilt personell	15
Ombudsmannen	4
Staber, militære avdelinger eller andre institusjoner	2
	<hr/>
	279
	<hr/>

Sakenes fordeling på forsvarsgrenene er følgende:

FD og diverse høyere staber	31
Hæren:	
Distriktskommando Østlandet	92
Distriktskommando Sørlandet	7
Distriktskommando Vestlandet	1
Distriktskommando Trøndelag	15
Distriktskommando Nord-Norge	29
	<hr/>
	144
Heimevernet	6
Sjøforsvaret:	
Sjøforsvarskommando Østlandet	9
Sjøforsvarskommando Sørlandet	3
Sjøforsvarskommando Vestlandet	9
Sjøforsvarskommando Trøndelag	2
Sjøforsvarskommando Nord-Norge	10
Fartøyer	2
	<hr/>
	35
Lutforsvaret:	
Luftkommando Sør-Norge	47
Luftkommando Nord-Norge	16
	<hr/>
	63
	<hr/>
	279

Menige mannskaper.

	1966	1967	1968
Verneplikt, utskrivning, rulleføring	3	3	3
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	69	59	47
Opptjening, godskriving, tjenestetidens lengde, tjenesteløstelser	4	6	6
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	38	36	44
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr	3	5	4
Forlegningsforhold	3	4	2
Kosthold	1	3	0
Tjenesteforhold	27	14	9
Permisjoner	10	11	23
Velferd	3	1	0
Kantiner	2	1	1
Disiplinær- og straffesaker ..	13	12	16
Forholdet mellom befal og menige	3	4	2
Tillitsmannsutvalg	0	2	1
Økonomiske forhold	19	19	9
Sykesaker, tannpleie, ulykker ..	22	22	22
Sosiale saker	2	6	2
Forsvarets skolevirksomhet ..	7	4	6
Vervede	11	5	8

Befal og sivilt personell.

	1966	1967	1968
Utnevnelse, fast ansettelse, konstitusjon etc.	5	3	6
Engasjement, åremål etc.	6	1	3
Beordring, frabeordring, forflytning, plikttjeneste, avansement, ansiennitet	12	12	20
Aldersgrense, avskjed, oppsigelse	10	6	9
Tjenesteforhold	11	8	12
Permisjon, ferie	1	0	0
Sykesaker, legetjeneste	5	2	1
Disiplinær- og straffesaker ..	1	0	4
Erstatning	0	0	1
Underbringelse	0	0	1
Familieboliger	5	5	4
Lønn	6	4	4
Godtgjøringer	6	9	5
Pensjon	6	2	1
Diverse	4	0	2

Verneplikt, utskrivning, rulleføring.

Det er behandlet 6 saker hvorav 2 fra 1967. Samtlige saker er ferdig behandlet. I en sak ble tidspunktet for innkalling endret overensstemmende med klagerens ønske. I to saker var det klaget over saksbehandlingen, uten at Ombudsmannen fant klagen berettiget. I to saker gjaldt det forhold hvor det ikke var spørsmål om å endre en truffen avgjørelse.

En vernepliktig med universitetsutdannelse tok opp med Ombudsmannen spørsmålet om en bedre utnyttelse av det personell som gjennomfører sin førstegangstjeneste etter at de er ferdig med sin universitets- eller høyskoleutdannelse, og ga i sitt skriv uttrykk for visse synspunkter og forslag. Ombudsmannen gjorde ham kjent med at dette var spørsmål som var behandlet av det utvalg som ble nedsett for å vurdere studentenes vernepliktsforhold. Utvalget avga sin innstilling den 20. desember 1960. Da ombudsmannen var kjent med at Tjenestetidsutvalget av 1967 (Strayutvalget) hadde fått oversendt forannevnte utvalgs innstilling, ble den vernepliktiges skriv til Ombudsmannen oversendt Strayutvalget til behandling.

Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse.

I år er antall saker innen denne gruppe ytterligere redusert. I 1966 ble det behandlet 69 saker, i 1967 59 saker og i år 49 hvorav 2 er overført fra 1967. 47 saker er sluttbehandlet, av disse er den tidligere truffe avgjørelse endret i 36 saker.

Det er behandlet 13 saker som angår utsettelse med førstegangstjenesten, 15 saker gjel-

der utsettelse med en del av førstegangstjenesten. 19 saker gjelder utsettelse med repetisjonsøvelse og 2 saker utsettelse med Heimvernstjeneste.

Spørsmålet om utsettelse med en del av førstegangstjenesten er fremdeles aktuelt for de mannskaper som har en del av sin tjeneste igjen når skoleåret begynner ved de høyere læreanstalter. I 14 av de 15 sakene Ombudsmannen har hatt til behandling har det lyktes å finne frem til en tilfredsstillende løsning. Det synes imidlertid ikke å være så enkelt for de stående avdelinger å etterkomme alle søknader på dette området. Et regiment hadde således ved en bataljon 22 vernepliktige som hadde søkt utsettelse. Regimentet var innstillet på å innvilge samtlige søknader, men bataljonen som også hadde en rekke søknader fra mannskaper tilhørende andre regimenter å ta hensyn til, kunne vanskelig gå med på dette uten å få for lite personell i en viss periode.

I forbindelse med søknader om utsettelse med repetisjonsøvelser er det ofte spørsmål om hvor mange repetisjonsøvelser man kan innkalles til og hvor lang samlet tjeneste man kan pålegges, særlig om det siste spørsmålet synes det å herske adskillig uklarhet blant det personell som innkalles til repetisjonsøvelser. Mange er av den oppfatning at den totale tjenestetid for Hærens vedkommende ikke skal overskride 19 måneder. Det kan synes som om forskjellige Stortingsvedtak de senere år støtter en slik oppfatning. Ombudsmannen har derfor tatt dette spørsmål opp med Forsvarsdepartementet for å få forholdet klarlagt.

Forsvarsdepartementet har uttalt at den normale tjeneste i Hæren er 12 måneders førstegangstjeneste (tidligere 16 måneder), 4 repetisjonsøvelser av 21 dagers varighet med tilknyttede spesialistøvinger av 9 dagers varighet i linjeperioden og 2 avkortede repetisjonsøvelser av 12, eventuelt 7 dagers varighet i landvernperioden. Den fastsatte maksimale øvre grense for samlet ordinær tjenesteplikt i forsvarsgrenen og heimevernet på 19 måneder gjelder kun ved overføring til Heimevernet og den senere tjeneste i Heimevernet, og regulerer ikke tjenesteplikten i forsvarsgrenen.

Spørsmålet om de luftforsvarsøvelser som holdes årlig i Luftforsvaret er å betrakte som ordinære repetisjonsøvelser ble tatt opp av en tidligere vervet som hadde tjenestgjort i full tid etter sin vervingskontrakt. I de vervingskontrakter som brukes er det tatt inn en bestemmelse om at vervede som eventuelt vil bli pålagt repetisjonsøvelse skal løses fra kontraktsforholdet tilsvarende tidligere. Dette

var som nevnt ikke gjort i dette tilfelle, og vedkommende mente han ikke kunne innkalles til luftforsvarsøvelse, idet denne øvelse måtte betraktes som en ordinær repetisjonsøvelse. De militære myndigheter hevdet at disse luftforsvarsøvelser var hjemlet i vernepliktslovens § 9 pkt. 2 om ekstraordinær tjeneste, og at han i henhold til kontrakten kunne innkalles til slik tjeneste.

Budsjettproposisjonen og Stortingets vedtak i den forbindelse syntes, etter Ombudsmannens mening, å støtte den oppfatning at det her var tale om en ordinær repetisjonsøvelse hjemlet i vernepliktslovens § 9 pkt. 1. I budsjettvedtaket for 1968 hadde Stortinget samtykket i at Luftforsvaret i tiden 1. januar—31. desember 1968 kunne holde luftforsvarsøvelser innen rammen av bevilgede midler. Til dette formål bevilget Stortinget kr. 2 691 500, det samme beløp som Luftforsvaret i budsjettproposisjonen foreslo til avholdelse av repetisjonsøvelser. I budsjettproposisjonen var det også gitt en oversikt over antall tjenestgjørende dager fordelt på førstegangstjeneste og repetisjonsøvelser, og under repetisjonsøvelser var Luftforsvarsøvelser ført opp med 8 800 dager. Det var hverken i forbindelse med budsjettet eller senere bevilget midler til ekstraordinære øvelser etter vernepliktslovens § 9 pkt. 2. Det måtte være Stortingets budsjettvedtak post C 3 som hjemlet innkalling til luftforsvarsøvelser, og denne posten har den samme formen fra år til år. Det syntes å være god grunn til, på dette grunnlag, å tro at luftforsvarsøvelsene var årlige ordinære øvelser med hjemmel i vernepliktslovens § 9 pkt. 1. På dette grunnlag ble saken tatt opp med Forsvarsdepartementet.

Departementet opplyste at luftforsvarsøvelsene er ekstraordinær tjeneste etter vernepliktslovens § 9 pkt. 2 A. Departementet uttalte videre at det er øvelsens art som er det avgjørende for om den er ordinær eller ekstraordinær. Det var her ikke tale om noen «kamouflert» repetisjonsøvelse. Så vel formål som antall tjenestedager var forskjellig fra de ordinære repetisjonsøvelser. Den omstendighet at luftforsvarsøvelsene var nevnt under kap. 1763 sammen med repetisjonsøvelsene skyldtes budsjettekniske forhold og kunne ikke tillegges vekt i denne forbindelse. Departementet uttalte til slutt at det har ansett det for hensiktsmessig å fremme forslag om slike ekstraordinære øvelser i budsjettproposisjonen hvor den årlige tjeneste for øvrig fastsettes.

På denne bakgrunn anmodet Ombudsmannen om at vervet personell for fremtiden ble orientert om at vervingskontraktens spesielle bestemmelse om repetisjonsøvelser ikke ga

hjemmel for fritagelse for de årlige luftforsvarsøvelser.

I beretningen for 1967 ga Nemnda en bred omtale av spørsmålet om overføring av opptaksløfte ved høyere læreanstalter, en sak som hadde vært under behandling siden 1965. Nemnda beklaget sterkt at det ikke var funnet frem til en løsning også for de tekniske skoler. Denne saken er nå bragt i orden.

Opptjening, godskrivning, tjenestetidens lengde etc.

Det er behandlet 6 saker samt 2 fra 1967, en sak er ikke sluttbehandlet.

I beretningen for 1967 ga Nemnda en bred orientering om de spørsmål som reiser seg i forbindelse med at korporaler blir innkalt til lengre repetisjonsøvelser enn de øvrige mannskaper. Det ble opplyst at saken var tatt opp tjenestevei og at Ombudsmannen derfor ikke hadde gjort noe med saken. Også i år har Ombudsmannen hatt henvendelse om det samme forhold fra lagførere i en infanteribataljon som var innkalt til repetisjonsøvelse høsten 1968. Henvendelsen til Ombudsmannen har følgende ordlyd:

«Undertegnede deltagere ved bataljonens lagførerkurs høsten 1968 har blitt enige om å oversende nedenstående synspunkter angående lagføreres repetisjonstid, gjøremål og lønn under repetisjonsøvelser.

Lagførere må denne høsten, i forhold til øvrige innkalte ikke befal, finne seg i en tjenestetid som er 9 dager lengre.

De har under lagførerkurset en relativt lang tjenestetid med mye kveldstjeneste (4 kvelder av 7 øvingsdager).

De har under tjenestetiden en jobb hvor man må finne seg i å være mere i virksomhet enn de andre i troppen, spesielt under øvelser i felten.

Disse ting krever, etter vår mening, en viss positiv innstilling fra de som blir uttatt til lagførerkurs og lagførerjobb. Vi mener at man i dag fullstendig dreper den eventuelle positive innstilling man måtte finne hos disse, ved å overse det faktum at en liten gruppe folk, repetisjonsøvelse etter repetisjonsøvelse blir utnyttet i forhold til alt øvrig personell ved repetisjonsavdelingene. Det vi ikke kan forstå er at en bestemt gruppe av de innkalte mannskaper skal belastes med ekstra tjenestetid og arbeid uten å honoreres noe for dette, men tvert imot påføres et ekstra økonomisk tap og belastning i forhold til både befal og menige. Det har blitt hevdet av befal at man er avhengig av en positiv innstilling hos lagførerne. Men man må regne med at deltagerne ved dette lagførerkurs vil forsøke å unngå alt som har med lagførerjobb å gjøre ved neste repetisjonsøvelse.

I allfall må det regnes med en negativ innstilling dersom de beordres til slik tjeneste under samme forhold som nå.»

Da saken, som ble reist i fjor, ikke er fer-

dig behandlet ennå, har Ombudsmannen sendt den nye henvendelse til Hærens stab til orientering.

Ombudsmannen har også i år hatt henvendelser fra HV-personell om tjenestetidens lengde. Disse henvendelser kunne tyde på at HV-mannskapene får for liten orientering om dette spørsmål. Det er imidlertid fra HV's side opplyst at mannskapene ved første inntak til HV-tjeneste får en fullstendig orientering om forestående plikter og rettigheter. Hvert år er det avsatt tid på øvingsprogrammet til områdesjefens time hvor slike spørsmål blir behandlet. Områdenes tillitsmannsutvalg har også fått avsatt tid til å ta opp spørsmål av betydning for HV-personellet. Formennene i områdenes tillitsmannsutvalg har ved helgekurs fått spesiell innføring i bl. a. dette med tjenestetiden. I tillegg til dette har HV-bladet, som sendes til den enkelte HV-mann 1 gang pr. måned, stadig stoff om tjenesteforholdene.

Det synes således å være klart at HV-personellet får tilstrekkelig orientering bl. a. om tjenestetidens lengde.

Ombudsmannen har hatt et spørsmål om tjenestetiden i et skuddår skal være 365 eller 366 dager. Tjenestetiden er av Stortinget fastsatt til 12 og 15 måneder og følgelig vil det bli 366 dagers tjeneste i et skuddår.

Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimitering,

Det er behandlet 50 saker hvorav 6 fra 1967. 46 saker er sluttbehandlet. 23 saker gjelder søknad om overføring fra tjeneste i Nord-Norge til tjeneste i Sør-Norge nærmere hjemmet, slik at mannskapene har lettere for å komme hjem på permisjon. I 12 av disse sakene er begrunnelsen at søkeren er gift, at hans unge hustru er nervøs og at hun cnten nettopp har fått barn eller venter barn i nærmeste fremtid. I 6 saker er det syke, delvis hjelpeløse foreldre som er begrunnelsen for søknaden. I tre saker søkes det overføring på grunn av studier.

I 11 saker er det søkt om overføring til Heimevernet. I de fleste av disse sakene er det arbeid eller studier som er anført som begrunnelse.

I beretningen for 1967 tok Ombudsmannsnemnda opp spørsmålet om mulighetene for å dimittere mannskapene noen dager før tiden i tilfelle hvor dette er det mest praktiske, f. eks. hvis dimisjonsdagen er første virkedag etter en av de store høytider. Nemnda pekte på at praksis i dag var noe uensartet og an-

modet departementet om å overveie om gjeldende lovgivning var til hinder for å gi generelle bestemmelser som førte til en smidigere og mer ensartet praksis. Forsvarsdepartementet har i skriv til Justisdepartementet og Sosialdepartementet pekt på at det kan være behov for å kunne dimittere mannskapene noen tid før de fastsatte dimisjonsdatoer av praktiske hensyn som f. eks. vansker ved at påtroppende og avtroppende kontingent skal forlegges samtidig, dimisjon i forbindelse med større høytider og stor sivil ferietrafikk, samt spesielle tjenestlige hensyn. Forsvarsdepartementet foreslår regler om dimitering i to alternativer. Saken er ennå ikke avgjort.

Spørsmålet om reisedager i forbindelse med dimisjon ble også nevnt i beretningen for 1967. Dette er særlig aktuelt for Luftforsvarets mannskaper i Nord-Norge, spesielt for de som er fra Vestlandet og som på grunn av kommunikasjonene må bruke forholdsvis lang tid på reisen. Dette spørsmål er nå ordnet tilfredsstillende for Luftforsvarets vedkommende, idet LKN i samarbeid med SAS er kommet frem til en rabattordning som gjør at bruk av fly ikke blir dyrere enn billigste reisemåte som i følge Fredsregulativet skal nyttes. Denne ordning ble praktisert ved dimisjon årsskiftet 1968—69 og vil bli praktisert inntil man kan komme frem til en mer permanent ordning i forbindelse med innføring av nye transportfly høsten 1969.

Av de som har søkt overføring til Heimevernet er det fire som står i en noe spesiell stilling. De er alle utdannet til flyvere ved sivile flyskoler. For å vedlikeholde sine flysertifikater er de avhengig av et visst antall flytimer pr. år. Den sivile flyverutdannelsen har kostet dem mellom kr. 50 000—60 000. Dette er finansiert ved lån i Statens lånekasse for studerende ungdom. For å vedlikeholde sine sertifikater må de ha opptil 70 flytimer pr. år. Under militærtjenesten vil de ha vanskeligheter med å skaffe seg disse nødvendige flytimer som dessuten må betales med ca. kr. 7 000, et ikke uvesentlig tillegg til deres utdannelsesomkostninger.

Ombudsmannen har tatt spørsmålet om mulighetene for å finne frem til en ordning for denne personellgruppe opp med departementet. Saken har også vært drøftet med Luftforsvarets stab, som ikke kan se at denne kategori vernepliktige står i noen særstilling når det gjelder problemer under avtjening av førstegangstjenesten. Hovedproblemet synes, etter LST's oppfatning, å ligge i det faktum at denne kategori personell, i likhet med en rekke andre, påbegynner utdannelsen og pådrar seg store økonomiske forpliktelser uten hensyntaken til verneplikten. LST har hatt

til behandling søknader om overføring til HV fra denne kategori personell. Disse er behandlet etter gjeldende bestemmelser, og velferdsgrunnene har ikke vært tungtveiende nok for slik overføring. Søknader om tjeneste som militærflyvere er avslått, idet utdannelse fra sivil flyskole ikke gir godkjenning for føring av militært luftfartøy. Søknader om overføring til tjenestesteder som gir adgang til sivil flyvning er etterkommet i den utstrekning det har vært mulig. Noe utover dette har ikke Luftforsvaret kunnet gjøre. Eventuelle tiltak for å lette verneplikten for sivilutdannede flyvere må man etter Luftforsvarets oppfatning også se på den bakgrunn at det er andre vernepliktsgrupper som har liknende problemer. Forsvarsdepartementet har sluttet seg til de synspunkter Luftforsvaret har gitt uttrykk for.

Ombudsmannen tok deretter opp med Norsk Aeroklubb spørsmålet om mulighetene for nødvendig flytrenoing i flyklubbene. Norsk Aeroklubb opplyste at en stor del av de 50 flyklubber som var tilsluttet Norsk Aeroklubb trengte instruktører. Flyvere med B-sertifikat ville normalt ikke ha store vanskeligheter med å skaffe seg instruktørjobb, og som hjelpeinstruktører ville de kunne fly gratis. Kunne disse flyvere avtjene sin verneplikt i nærheten av flyplasser som benyttes av de lokale flyklubber, burde det å få flytimer ikke by på noe særlig problem. Lokale flyklubber finnes det ved alle de flyplasser der militært personell gjør tjeneste. Det synes derfor å være visse muligheter for å hjelpe dette personell ved å avgi dem til tjenestesteder i nærheten av de lokale flyklubber. Dette gjelder imidlertid bare den del av flyverne som ikke er avhengig av flytrenoing på to-motors fly, idet flyklubbene bare disponerer en-motors fly. De muligheter som foreligger er meddelt de sivilutdannede flyvere som har henvendt seg til Ombudsmannen.

Spørsmålet om de økonomiske konsekvenser ved dimittering noen dager før tiden har vært tatt opp i to saker hvor mannskapene ikke fikk dekket utgiftene til sine hjemreiser. Avgjørelsen om at disse mannskapene ikke skulle ha dekket sine reiseutgifter ble omgjort av Hærens stab, som inntil annet blir bestemt opplyste at følgende retningslinjer skulle følges:

«— mannskaper som er tilstått velferdspermisjon under førstegangstjenesten umiddelbart forut for ordinær dimisjonsdato (inntil 2 uker) er ikke å anse som dimittert. De står fortsatt under militær kommando inntil fastsatt dimisjonsdato og tilkommer administrative ytelser som tjenestetillegg, forsørgertillegg, trygde m. v. fram til ordinær fastsatt dimisjonsdato,

— tilståelse av slik velferdspermisjon innebærer at mannskapet må fritas for å følge oppsatt fellestransport ved dimisjonsdato. Reiseogdtgjørelse utbetales etter reglene i Fredsregulativet Del I pkt. 1.»

Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr.

Det er behandlet 9 saker hvorav 2 fra 1966 og 3 fra 1967. Samtlige saker er sluttbehandlet.

I beretningen for 1966 ble spørsmålet om en ensartet ordning for bytting av effekter for Marinens og Kystartilleriets mannskaper reist. Kystartilleriet har fulgt Hærens rutine med innlevering av skittentøy og utlevering av rent tøy, mens Marinens mannskaper stort sett har vasket sitt tøy selv. Sjøforsvarets stab tok spørsmålet opp til behandling med sikte på å finne frem til en løsning som gikk ut på å etablere en bytteordning av tøy for alt menig personell i Sjøforsvaret. Denne saken har det tatt noen tid å behandle, idet den omfatter spørsmål av såvel økonomisk som forlegnings- og øvingsmessig art. I følge de studier og beregninger som nå er foretatt vil en fullstendig omlegning bety store engangsutgifter, foruten at de årlige driftsutgifter også vil stige. Klesøret i Sjøforsvaret er så lavt at man i øyeblikket ikke kan avse midler til anskaffelse av de ekstra byttesett som er en forutsetning for omlegning. Det er mulig man vil forsøke med en gradvis omlegning, men dette vil ikke kunne finansieres før i 1970. Sjøforsvarets stab har opplyst at bortsett fra den klage som er fremmet gjennom Ombudsmannen er det ikke registrert misnøye eller vanskeligheter med den nåværende ordning.

Spørsmålet om reparasjon av permisjonsko ble omtalt i beretningen for 1967. Forsvarsdepartementet har opplyst at permisjonskoene vil bli utstyrt med en ny og slitesterk såle, som departementet antar vil gjøre vedlikehold unødvendig under førstegangstjenesten.

I beretningen for 1967 ble spørsmålet om regnfrakker og soveposetrekk til repetisjonsmannskaper reist, og det ble opplyst at dette var spørsmål som var under vurdering hos Generalintendanten.

Når det gjelder regnefrakker er det lagt opp tilstrekkelig i øvingsreserven til at behovet nå dekkes, og regnkapper blir utlevert under repetisjonsøvelser. Dette gjelder dog ikke LKN som har den impregnerte feltkappen i bomull.

Soveposetrekk er ikke produsert. Arsaken til dette er at man nå skal sette igang prøver og undersøkelser for å få en ny soveposetype.

Den enkelte repetisjonsavdeling er imidlertid gitt anledning til å kjøpe inn plast som kan utleveres mannskapene og brukes som trekk til soveposene.

Forlegningsforhold.

Det er behandlet 2 saker samt 2 fra tidligere år.

Tillitsmennene for de faste mannskaper ved en avdeling hvor det skulle bygges forlegninger til delvis erstatning for gamle norske brakker, klaget over at de faste mannskaper ville få helt utilfredsstillende forlegningsforhold i byggeperioden. På grunn av nødvendig riving for å få plass til nye forlegninger, ville de faste mannskaper bli forlagt med opptil 16 mann på rom som på langt nær tilfredstilte kravene man måtte kunne stille. De faste mannskapene fant det urimelig at de som skulle gjøre tjeneste ved avdelingen hele sin tjenestetid skulle bys de dårligste forlegningsforhold. De hevdet at de faste mannskapene burde forlegges i de relativt nye forlegninger hvor forholdene var adskillig bedre, og at de mannskaper som tjenestgjorde ved avdelingen en kort tid burde plasseres i de dårligste forlegninger. Avdelingens sjef var ikke enig med tillitsmennene og hevdet at det i utbyggingsperioden ville bli vanskelig for samtlige mannskaper, idet forlegningskapasiteten var for liten. Tillitsmennene hadde også bedt om at flest mulig av de faste mannskapene måtte få bo hjemme i byggetiden. Avdelingens sjef fant at dette ikke ville føre til vesentlig bedring. Ombudsmannen hadde intet å bemerke til den ordning avdelingssjefen hadde etablert, men henstilte til sjefen på ny å vurdere mulighetene for å la mannskapene få bo hjemme, idet hver køyeplass som kunne frigjøres ville føre til lettelse for dem som ble igjen.

Det har ellers under tillitsmannskonferanser og Nemndas befaringer vært pekt på de ulemper mangelen på fritidslokaler og gymnastikksaler fører til.

Forlegningsforholdene ved de avdelinger Ombudsmannsnemnda har besøkt i år vil bli nærmere omtalt under befaringsavsnittet.

Kostholdet.

Det er fra mannskapenes side ikke tatt opp saker angående kostholdet i 1968. Spørsmålet om indeksregulering av kostøret har vært tatt opp på en tillitsmannskonferanse.

I beretningen for 1967 uttalte Nemnda at det nå var grunn til å vurdere nærmere om ikke kostøret burde forhøyes. En slik vurdering var for øvrig antydning av Forsvarsdepartementet i budsjettproposisjonen for 1968.

Fra 1. januar 1969 er kostøret forhøyet med kr. 0,15 til kr. 5,05.

Ombudsmannen har tatt opp med Forsvarsdepartementet spørsmålet om en forhøyelse av kostøret for de mannskaper som ikke gis naturalforpleining. Dette gjelder mannskaper ved svært små avdelinger hvor mannskapene selv har ansvaret for kostholdet. Kostpengene for dette personell er kr. 5 pr. dag og er ikke forhøyet siden 1962. Matvareprisene er steget ganske kraftig siden den tid, og dette er en prisstigning som rammer personellet fullt ut, fordi de i de fleste tilfelle er avhengig av innkjøp i detaljforretninger. De tiltak som er gjennomført ellers i Forsvaret for å kompensere prisstigningen er ikke kommet dette personell til gode. Det kan således ikke være tvil om at denne kategori mannskaper er dårligere stillet enn de øvrige mannskaper og at de har adskillig større vanskeligheter med å få kostpengene til å rekke til i dag enn i 1962 da deres kostøre ble fastsatt.

Klage over kostholdet ved en avdeling har vært viet oppmerksomhet i pressen etter at en av soldatene i et avisinnlegg hadde uttalt at det var en del punkter i forbindelse med kostholdet han ville ha belyst offentlig, fordi det ikke var mulig å få noe skikk på dette via de av Forsvaret godkjente organer. Han opplyste at frokosten besto i et utvalg av pålegg, hvor det ikke hadde skjedd noen variasjon på den tid han kunne huske, samt beinhardt brød. Middagen var nok et sørgelig kapittel hvor fire av syv måltider besto av fisk eller grøt, og at fisken var mindre god. Hans hovedanklage var imidlertid at det ikke ble servert tre måltider pr. dag, «som ved andre siviliserte plasser». Han konkluderte med at han syntes det var uriktig at han skulle gå halvsulten gjennom sin 15 måneders militærtjeneste.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som ga en omfattende orientering om kostholdet ved avdelingen. Det fremgikk av denne orientering at det til frokost hverdager ble servert 15 påleggssorter. To dager i uken ble det i tillegg servert kokt egg og enkelte ganger reserveproviant. Lørdager ble det i tillegg servert salat og som oftest en varmrett til aftensmåltidet. Søn- og helligdager ble det som et tillegg servert enten egg og bacon eller skinkerull.

Det var overfor tillitsmennene foreslått å servere færre påleggssorter for dermed å få en variasjon innen de påleggssorter man hadde til disposisjon, men dette hadde tillitsmennene ikke vært enige i. Varmrett til frokost hadde man ikke kunnet servere det siste året på grunn av redusering av antall fyrbøterstillinger. Dette førte til at man ikke fikk

steam til kjøkkenet tidlig nok om morgenen. Ved en del tekniske endringer i fyringsanlegget hadde man nå fått eliminert disse vanskeligheter slik at man nå kunne servere varmrrett til frokost som tidligere.

De potetene som ble servert var godkjent av myndighetene, men avdelingen innrømmet at kvaliteten ikke var tilfredsstillende.

Fisken var det etter avdelingens oppfatning lite å utsette på. Det ble servert mye fisk og det skapte problemer for de mannskapene som ikke liker fisk. En vanskelighet ved en større anstalthusholdning er imidlertid å beholde fiskens kvalitet fra den legges i gryten til den serveres. Dette er imidlertid avdelingen meget opptatt av og håper å kunne finne en løsning på.

Mengden av mat skulle det ikke være noe å bemerke til. Rasjonene er lagt opp så rikelig at enhver skulle kunne spise så mye han vil.

Det som sterkest er kommet til uttrykk er klagen over at det bare serveres to måltider i spisesalen om dagen. Matpakker smøres under frokosten slik at lunsj i ukens fem virkedager inntas på arbeidsstedet. Dette må gjøres på grunn av avdelingens store område og fordi så mye tid ville gå tapt til transporter frem og tilbake til spisesalen.

Avdelingen understreker til slutt at tillitsmennene hver måned har et diskusjonsmøte med kjøkkenledelsen. De ting det er mulig å rette på blir ordnet. En del saker kan ikke løses innenfor rammen av kostøret eller ved hjelp av det personell man har.

Ombudsmannen hadde en liknende sak fra samme avdeling i november 1967. Den gang rettet tillitsmennene for en del av mannskapene en klage direkte til Ombudsmannen. Saken ble også den gang meget nøye undersøkt. Ut fra de opplysninger som ble gitt og de menylister som ble oversendt, fant ikke Ombudsmannen noe å bemerke. Ombudsmannens nemnda besøkte avdelingen i april 1967. Det ble da fra tillitsmennes side gitt uttrykk for at kostholdet var godt, og dette inntrykk ble forsterket under besøket i spisesalen/kjøkkenet og samtalen med kjøkkensjefen. Fra Nemndas besøk og frem til klagen kom var det ikke reist klager på de månedlige matmøtene.

Etter de opplysninger Ombudsmannen har fått og erfaringer fra besøk ved avdelingen, synes det ikke å være grunnlag for de sterke klager som er kommet frem denne gang. Når en av soldatene til avisen opplyser at middagen mange ganger ikke er spisende og at fisken som serveres mange ganger er råttan, er dette påstander som det etter Ombudsmannens oppfatning ikke er dekning for.

Ved denne avdeling er det innkvartert mann-

skaper som tilhører en annen forsvarsgren. Klagen er først og fremst fremkommet fra dette personell og kan muligens skyldes at de er vant til en annen rutine fra sin egen forsvarsgren.

Tjenesteforhold.

Det er behandlet 9 saker samt en sak fra 1967.

I beretningene for 1966 og 1967 er det redegjort for spørsmålet om militære sjåførers ansvar etter vegtrafikkloven sett i relasjon til deres lydighetsplikt overfor en foresatts ordre. Det ble pekt på de problemer som reiste seg i forbindelse med at overtrette sjåfører under repetisjonsøvelser ble kommandert til nye kjøreoppdrag. I beretningen for 1967 ble det opplyst at Forsvarsstaben var enig i at sjåfører ikke burde kjøre alene under lengre transporter og at det derfor ville bli gitt direktiver om at det i slike tilfelle skulle beordres en sidemann. Nemnda fant det samtidig nødvendig at mannskapene ble gjort kjent med sine rettigheter og plikter etter lovgivningen og Forsvarets reglementer og instruksjer. Generaladvokaten hadde i en uttalelse til Hærens stab redegjort nøye for disse spørsmål og konkluderte med følgende:

«Det bør komme klart fram i reglement, instruks eller forskrift at ingen må beordres til å kjøre motorvogn når han er i en slik tilstand at han ikke kan ansees skikket til å kjøre på trygg måte, hva enten dette har sin årsak i bl. a. at han er syk, svekket, sliten eller trett. Samtidig bør det understrekes at den foresatte ikke kan påta seg ansvaret for kjøringen med den følge at den militære sjåfør eo ipso fritas for straffeansvar etter vegtrafikkloven.»

Hærens stab anmodet Generalinspektøren for Hærens transportkorps om å utarbeide en restriktiv bestemmelse for ledere av transportvirksomhet i Forsvaret. Generalinspektøren foreslo at det i Håndbok for transportbefal ble tatt inn følgende bestemmelse:

«Befal eller andre som er bemyndiget til å sette i verk kjøring med Forsvarets kjøretøyer skal være spesielt oppmerksom på vognførens plikter i følge vegtrafikklovens paragrafer 21 og 23. Det er straffbart å gi ordre som er i konflikt med vegtrafikkloven.»

Hærens stab foreslo samtidig overfor Forsvarsstaben at alle avdelinger i Forsvaret skulle pålegges å ta denne bestemmelse inn i sine instruksjer for transporttjenesten.

Tillitsmannen for sanitetspersonellet ved en av Sjøforsvarets avdelinger klaget over at sanitetspersonellet i forbindelse med jule- og nyttårspermisjoner 1968—69 var pålagt tjeneste som portvakter og sterifvakter. Perso-

nellet hevdet at dette var i strid med tidligere praksis og med direktiver for sanitetstjenesten. Etter å ha undersøkt saken uttalte Ombudsmannen at den vaktordning man hadde i jule- og nyttårshelgen var diktert ut fra ønsket om at flest mulig av mannskapene skulle få anledning til enten jule- eller nyttårspermisjon. For å få dette til måtte også stabstroppen, heriblant sanitetspersonellet, ta sin del av vaktholdet. Ombudsmannen fant ikke at dette var i strid med direktiver for sanitetspersonellet. I og med at så mange mannskaper var på permisjon var det lite å gjøre ved sykestua. Sanitetspersonellet fikk dermed ingen urimelig tung belastning i denne perioden. Ombudsmannen hadde derfor intet å bemerke til den ordning som var etablert.

Tillitsmannen for arbeidskommandoen ved en av Hærens avdelinger tok i et brev til Ombudsmannen opp en rekke spørsmål som mannskapene gjerne ville ha en løsning på. Dette var en avdeling hvor det ikke til stadighet var ordinære mannskaper inne til tjeneste. Tjenesteforholdene og spørsmålet om hvem som til en hver tid var arbeidskommandoens foresatte var noe uklart for mannskapene. Ombudsmannen tok saken opp med rette vedkommende. De uklare spørsmål ble ordnet opp.

Fire mannskaper ved en av Hærens avdelinger var pålagt ekstratjeneste på grunn av fravær under førstegangstjenesten. Soldatene mente dette var urimelig og anmodet om Ombudsmannens bistand. Undersøkelsen viste at soldatene hadde så lange fravær at det etter gjeldende bestemmelser var anledning til å pålegge dem opptjening av forsømt tjeneste. For fleres vedkommende skyldtes en vesentlig del av fraværet fra tjenesten soning av vaktarrest. Etter en nærmere vurdering av de faktiske omstendigheter i forbindelse med hver enkelts tjeneste, ble det bestemt at den ene skulle slippe opptjening mens de tre øvrige må ta sin ekstratjeneste overensstemmende med den første avgjørelse. Ombudsmannen hadde intet å bemerke til denne avgjørelse.

Permisjoner.

Det er i år behandlet 27 saker hvorav 4 fra tidligere år. Antall saker i denne gruppe er fordoblet fra i fjor. 23 saker er sluttbehandlet.

I beretningen for 1967 ble det redegjort for spørsmålet om 45 timers uke og lørdagsfri for menige mannskaper. Dette er et spørsmål mannskapene er meget opptatt av, og saken har vært oppe til diskusjon også på flere tillitsmannskonferanser i år. Saken er ennå ikke avgjort, idet departementet har uttalt at spørsmålet om lørdagsfri for de ut-

skrevne mannskaper må vurderes på bakgrunn av øvingsprogrammene og tjenestetidens lengde. Departementet har derfor ikke funnet å kunne ta standpunkt til saken før det oppnevnte tjenestetidsutvalg (Stray-utvalget) har avgitt sin innstilling.

Spørsmålet om beregning av langpermisjonsdager for mannskaper med turnustjeneste ble også omtalt i beretningen for 1967. Dette er et problem som er mest aktuelt for Luftforsvaret, og Ombudsmannen tok saken opp med forsvarsgrenene idet det synes å være behov for en avklaring. Luftforsvaret har uttalt at saken må sees i sammenheng med utnyttelsen av tjenestetiden for vernepliktige mannskaper og arbeidstidsbestemmelser for menige personell. Dette er et spørsmål Luftforsvaret tok opp med departementet i 1964. I påvente av slike bestemmelser har Luftforsvaret på grunn av personellsituasjonen sett seg nødt til å i en del tilfelle å la oppsparte permisjonsdager gå til fradrag i turnusfridager. Ved små avdelinger, med minimal styrke, vil uforholdsmessige lange fravær fra tjenesten skape tjenestlige problemer, idet belastningen på gjenværende styrke blir for stor. Denne ordning kan virke urimelig for enkelte mannskaper, spesielt for de som har sine hjem langt fra tjenestestedet. Luftforsvaret har imidlertid som en foreløpig ordning pålagt avdelingene å legge forholdene slik til rette at også dette personell blir tilgodesett med langpermisjoner i likhet med det øvrige personell.

I følge gjeldende bestemmelser får mannskaper med 12 måneders tjeneste 1 gratis permisjonsreise i løpet av tjenestetiden, mens mannskaper med 15 måneders tjeneste får 2 reiser. Mannskaper med 6 måneders tjeneste i Nord-Norge må avvike sin gratisreise før tjenesten i Nord-Norge begynner. Mannskaper med mer enn 6 måneders tjeneste i Nord-Norge får en, eventuelt to, (mannskaper med 15 måneders tjeneste) gratis permisjonsreiser i denne tiden.

Etter at disse bestemmelser ble gitt er tjenesteordningen for en del av Luftforsvarets mannskaper med 12 måneders tjeneste lagt om slik at de får hele sin tjenestetid på 12 måneder i Nord-Norge. Dette personell har funnet det urimelig at de bare skal ha en gratis hjemreise i løpet av 12 måneder, idet de som regel vil få lenger tjeneste i Nord-Norge enn det personell med 15 måneders tjeneste som får anledning til å avvike begge sine permisjonsreiser under sin tjeneste i Nord-Norge. Etter at saken var diskutert på Luftkommando Nord-Norges tillitsmannskonferanse i mars 1968, tok LST saken opp med Forsvarsdepartementet og anmodet departementet om å overveie mulighetene for å inn-

rømme også dette personell to gratis permisjonsreiser.

Ombudsmannen støttet Luftforsvarets henvendelse og pekte på den store betydning det har at mannskapene får anledning til å komme hjem med jevne mellomrom. Samtidig gjorde en oppmerksom på at dette spørsmål kunne være aktuelt for andre grupper av mannskaper. Ombudsmannen pekte også på at i diskusjoner om avvikling av permisjoner er det som regel mannskaper fra Sør-Norges tjeneste i Nord-Norge som er utgangspunktet, men at man i den forbindelse også måtte være oppmerksom på de mannskaper fra Nord-Norge som gjør sin tjeneste i Sør-Norge.

Forsvarsdepartementet utalte at man ved fastsettelsen av bestemmelsene om frie permisjonsreiser hadde strukket seg så langt som mulig innenfor en rimelig tolkning av Stortingets vedtak i saken. Noen ytterligere utvidelse av de frie permisjonsreiser kunne derfor ikke foretas. Det fremsatte ønsket om to gratisreiser for mannskaper med 12 måneders tjeneste ville bli vurdert sammen med andre tiltak som tok sikte på å bedre mannskapenes kår. Hvilke tiltak som ville bli prioritert ville ikke bli fastsatt uten at det også ble tatt hensyn til bl. a. mannskapenes egne ønsker.

Et annet spørsmål i nær sammenheng med foregående sak er på hvilket tidspunkt de gratis permisjonsreisene skal avvikles. I følge gjeldende bestemmelser skal disse reisene avvikles i forbindelse med en permisjon som gir kortest mulig reise for mannskapene.

Dette er et forhold som også har vært diskutert på tillitsmannskonferansene og ellers i samtaler med tillitsmenn og mannskaper. Da spørsmålet også ble reist av flere lokale tillitsmannsutvalg, tok Ombudsmannen saken opp med departementet. Departementet forela saken for forsvarsgrenene. På bakgrunn av forsvarsgrenenes uttalelser uttalte departementet at mannskaperne i Luftforsvaret og Sjøforsvaret stort sett får ta sin frireise når de ønsker det. For Hærens mannskaper stiller det seg noe annereledes. Man kan imidlertid ikke gå til en tilsvarende ordning for Hærens vedkommende, idet dette vil få både økonomiske, utdanningsmessige og beredskapsmessige konsekvenser. Departementet forutsetter imidlertid at ordningen også for Hærens vedkommende blir praktisert på lempeligste måte hvor dette er mulig.

Fritagelse for passasjeravgift for militære permittenter som reiser med fly fra militære flyplasser ble drøftet på en av årets tillitsmannskonferanser. Passasjeravgiften beløper seg til kr. 40 pr. reise, en utgift som mannskapene mener staten bør fritta dem for. På

bakgrunn av den diskusjon som fant sted tok Ombudsmannen saken opp med Forsvarsdepartementet. Både Luftforsvarets stab og Forsvarsdepartementet fant det rimelig at det ble etablert en unntaksordning for militære permittenter, og departementet anmodet Luftfartsdirektoratet å overveie om ikke passasjeravgift for militære permittenter kunne sløyfes ved flyvninger innenlands. Om ikke dette kunne gjennomføres, burde en slik ordning etableres når militære flyplasser ble nyttet. Luftfartsdirektoratet fant ikke å kunne samtykke i en slik ordning. Begrunnelsen for dette standpunkt var at andre grupper rabattpassasjerer ville anse seg berettiget til en liknende fritakelse. Skulle man gjennomføre en slik ordning i de tilfelle en militær flyplass ble nyttet, måtte flyselskapene også gjennomføre en rekke nye kontrollordninger i forbindelse med oppgjøret for passasjeravgiften overfor staten. Samferdselsdepartementet sluttet seg til det syn Luftfartsdirektoratet hadde gitt uttrykk for.

Velferd.

Det er ikke tatt opp saker i denne gruppe i 1968.

I beretningen for 1967 ble det redegjort for spørsmålet om disponering av overskuddet ved drift av bowlingbaner som ikke ble drevet av Statens kantiner. Departementet har nå gitt bestemmelser om at overskuddet i slike tilfelle skal tilfalle avdelingens velferds-konto.

Som det vil fremgå av avsnittet om Nemndas befaringer er de små avdelinger i Nord-Norge meget opptatt av å få tilbake den tidligere ordning med sentralt opplagte turnéer med forskjellige kunstnere. Dette er den eneste mulighet de mindre avdelinger har til å få kunstnerisk verdifulle besøk, idet den enkelte avdeling ikke har midler til slike engasjementer.

Ombudsmannen har tatt dette spørsmål opp med Forsvarets velferdstjeneste. For 1968 var det søkt om en økt bevilgning til dette formål, slik at man kunne bibeholde en sentral formidling av turnévirksomhet uten å måtte redusere den enkelte avdelings velferdsmidler. Forslaget ble imidlertid ikke godtatt. Skulle man bibeholde ordningen, måtte man sentralt holde tilbake en del av den enkelte avdelings velferdsmidler til dekning av utgiftene i forbindelse med turnéene, noe Velferdsrådets flertall ikke var stemt for. Det vil derfor i 1969 ikke være mulig å etablere en slik turnévirksomhet, som spesielt de mindre avdelinger i Nord-Norge er meget interessert i.

Et annet problem for de små avdelingene

er det dårlige utvalg av 16 mm film som er den filmtype disse avdelinger har utstyr til å vise. Det henger sammen med at filmbyråene av økonomiske grunner ikke produserer 16 mm film. Forsvarets velferdstjeneste og Forsvarets rekrutterings- og opplysningstjeneste har i fellesskap tatt spørsmålet opp for om mulig å få kjøpt retten til nedkopiering av vanlig 35 mm film til 16 mm. Saken er tatt opp med Velferdskontoret for Handelsflåten, Statens filmsentral, Kommunenes filmsentral og den Danske Velferdstjenesten. Noen brukbar løsning er foreløpig ikke funnet.

Kantiner.

Kantinevirksomheten har i år vært gjenstand for omfattende diskusjoner på tillitsmannskonferanser og i de enkelte tillitsmannsutvalg. Ombudsmannen har fått flere henvendelser med anmodning om å ta spørsmålet om priser og åpningstider opp med myndighetene, bl. a. fra Sjefen for Sjøforsvarskommando Nord-Norge som ga uttrykk for at prisene nå syntes å bli helt urimelige og at det for enkelte kantiners vedkommende var dårlig service. Det ble i den forbindelse pekt på åpningstidene.

Ombudsmannen tok saken opp med departementet og pekte samtidig på at kantinejenseten etter den siste prisforhøyelse hadde vært behandlet i svær mange tillitsmannsutvalg hvor det var gitt uttrykk for misnøye med prisutviklingen.

Departementet sendte saken over til Statens kantiner som i en redegjørelse orienterte om prisutviklingen og grunnen til prisforhøysene. Departementet hadde intet å bemerke til Statens kantiners redegjørelse.

Som nevnt er kantineprisene drøftet på de fleste av årets tillitsmannskonferanser.

På konferansen i Luftkommando Nord-Norge i Bodø 6.—8. mars ble det pekt på at kantineprisene var steget vesentlig uten at innkommanderingstillegget var gått opp, således at soldatlønnen og Statens kantiners priser ikke sto i noe rimelig forhold til hverandre.

Sjøforsvarskommando Østlandet avviklet sin konferanse i Horten 24.—25. mai. Her ble det gitt uttrykk for den oppfatning at det var urettferdig at varer som var typiske for befall var vesentlig billigere i Statens kantiner enn på det sivile marked, mens mineralvann, kaffe etc. som mannskapene har mest behov for stort sett ligger i sivil prisklasse. Etter at Statens kantiners representant hadde gjort oppmerksom på at de sivile lunsjrom subsidieres i større utstrekning enn kantinerne var det enighet om å rette en henstilling til Statens kantiner om å ta opp spørsmålet om

å få den samme subsidieordning ved kantinerne som ved lunsjrommene. Ved oversendelse av referatet fra konferansen til Sjøforsvarets stab, anmodet Sjøforsvarskommando Østlandet om at Sjøforsvarets representant i Statens kantiners styre måtte følge opp denne saken.

På konferanse i Luftkommando Sør-Norge/Sola 15.—16. oktober var kantinejenseten gjenstand for gruppebehandling. Gruppens konklusjon, som ble lagt frem til diskusjon i plenum, hadde følgende konklusjon:

«Med de nåværende bestemmelser for SK om hvilke utgifter som skal dekkes av omsetningen, finner gruppen ingen mulighet for gunstigere prisutvikling. Gruppen vil bare konstatere at den nåværende prisutvikling er meget uheldig, og gruppen ser denne utviklingen som en følge av de gjeldende bestemmelser.

Under de nåværende forhold kan en neppe forsvare betegnelsen «velferdstiltak». Disse betraktninger er ikke en kritikk mot administrasjons- og tjenestemenn i SK — som etter gruppens skjønn gjør en utmerket innsats.

Hensikten med gruppens betraktninger er å gjøre Stortinget oppmerksom på at tiden nå er inne til å se nærmere på den nåværende ordning vedrørende kantinedriften i Forsvaret.»

Det ble vedtatt å fremme saken for Ombudsmannen tjenesteveg via forsvarsgrenens representant i Kantinerrådet med gjenpart til Forsvarets velferdstjeneste.

26. og 27. november ble det på Evjemoen avviklet en felles konferanse for Distriktskommando Sørlandet og Sjøforsvarskommando Sørlandet. Her ble også kantinevirksomheten viet bred oppmerksomhet etter et innledningsforedrag av en av tillitsmennene. Det ble bl. a. stillet spørsmål om «hva man skulle med Statens kantiner som servicebedrift når det tydelig ble dyrere enn ved private bedrifter».

På Luftkommando Sør-Norges konferanse på Rygge 28. og 29. november var det først og fremst kafeteriavirksomheten det ble klaget på. Prisene i kantiner, befalsmesser og andre utsalg ble sammenliknet og falt ikke ut til kantineens fordel. Det ble pekt på at servicen var blitt dårligere, spesielt var åpningstidene innskrenket betydelig. Under diskusjonen ble det henstillet til Ombudsmannen å foreslå å få igang et utredningsutvalg som kan komme med forslag om hvordan soldatene kan sikres en tilfredsstillende kafeteria.

Under Harstad sjøforsvarsavsnitts konferanse den 21. november ble det fra tillitsmennenes side pekt på at de varer mannskapene var mest interessert i å kjøpe var for dyre. At større og dyrere ting kanskje var billigere enn på det sivile marked spilte ingen særlig rolle, fordi mannskapene kjøpte svært lite av slike ting.

Som nevnt er kantinevirksomheten også viet bred oppmerksomhet i de enkelte avdelingens tillitsmannsutvalg. I 16 utvalg er prisene behandlet en eller flere ganger i løpet av 1968. I 19 utvalg er åpningstidene drøftet. I 12 utvalg er det tatt opp andre spørsmål som angår kantinevirksomheten.

KNM «Ægers» tillitsmannsutvalg hevdet at kantineprisene måtte reduseres slik at de ikke oversteg laveste markedspris. Tobakk og sjokolade er betydelig billigere i enkelte forretninger i Bergen.

Infanteriets skole- og øvingsavdelings tillitsmannsutvalg syntes prisstigningen var uvanlig stor i forhold til soldatlønnen. Sammenliknet med spisesteder, f. eks. ved skoler/universitet og andre institusjoner, er kantineprisen blitt høyere.

Hærens våpentekniske korps' skole- og øvingsavdelings tillitsmannsutvalg besluttet å sende skriv til Statens kantiner og gi uttrykk for misnøye over den til dels markerte prisforhøyelse på mat- og drikkevarer i kantinen.

H. M. Kongens gardes tillitsmannsutvalg klaget over de høye kantineprisene, spesielt på mineralvann. Saken ble besluttet tatt opp med Ombudsmannen.

Infanteribataljon nr. 2/Brig. N.'s tillitsmannsutvalg besluttet å sende skriv til Statens kantiner for å få en redegjørelse for årsaken til prisforhøyelsen.

Feltartilleriets øvingsavdeling nr. 1's tillitsmannsutvalg syntes prisene på serveringsvarer var for høye og mente at driften burde rasjonaliseres. For forbruksvarer for soldatens hverdag er prisene fullt på høyde med prisene på det sivile marked. Utvalget syntes det var påfallende at prisene i Regjeringsbyggets kantine skulle ligge på samme nivå som i de menige soldaters kantiner. Det var behov for nærmere orientering om Statens kantiners prispolitikk. Utvalget har det syn at det synes vanskelig for mannskapene å bli hørt i Statens kantiners styre. Saken ble tatt opp med Ombudsmannen.

Gardermoen flystasjons tillitsmannsutvalg mener prisene er for høye på varer som kaffe, kaker, ertesuppe m. v. og mener at noe bør gjøres for å få prisene mer i samsvar med innkommanderingstillegget.

Infanteriets øvingsavdeling nr. 1's utvalg klager over høye priser, spesielt på Cola-driker. Utvalget vil vite hvordan prisene på kantinen blir beregnet.

Bardufoss flystasjons utvalg beklager at prisene er steget urimelig sterkt. De står ikke i forhold til mannskapenes tjenestetillegg og står heller ikke i forbindelse med høyning av varekvaliteten.

Bodø flystasjons tillitsmannsutvalg konsta-

terer at kantineprisene er et stadig samtaleemne blant mannskapene og at saken bør tas opp med høyere instanser.

Værnes flystasjons tillitsmannsutvalg hevder at enkelte priser er høyere enn på sivile kaféer, og mener at prisene i kantinen er for høye i forhold til soldatlønnen.

Når det gjelder åpningstidene klages det fra de aller fleste tillitsmannsutvalg hvor dette spørsmål er behandlet over at åpningstiden er for kort, særlig synes dette å gjelde lørdager og søndager.

Ombudsmannsnemnda pekte i sine beretninger for 1964 og 1965 på at det syntes å være all grunn til å ta Statens kantiners virksomhet opp til vurdering. Disse henstillinger fra Nemndas side har ikke ført til reaksjoner fra noe hold. Utviklingen etter den tid synes imidlertid klart å vise at det er behov for en slik vurdering, dersom kantine-tjenesten for mannskapene skal ha den opprinnelig tiltenkte velferdsmessige betydning.

Disiplinærsaker.

Det er behandlet 16 saker samt to fra 1967. I 6 saker er det klaget over at grunnlaget for refselsen er uriktig, i to saker ble grunnlaget endret. I 5 saker er det klaget over at refselsen var for strengt utmålt, i en sak ble refselsen endret.

I beretningen for 1967 ble det redegjort for en klage over at det i en avdelingsordre var gitt utførlig redegjørelse til den sivile påtalemyndighet om en begjæring om tiltale og straff for en soldat og hans far. Denne sak førte til at Generaladvokaten foreslo at Forsvarssjefen skulle fastsette retningslinjer for behandling av den slags saker. Forsvarsdepartementet har nå erklært seg enig i Forsvarssjefens forslag til retningslinjer.

En korporal ved en av Hærens avdelinger refererte i en avis et tilfelle av kollektiv straffeeksersis ved sin avdeling. Han konkluderte med å spørre hvor langt befalet kunne gå og uttale at det nå var på tide at man kikket nærmere på forholdene ved de norske militære avdelinger. Ombudsmannen undersøkte saken og det viste seg at avdelingen selv hadde tatt saken opp og overlatt etterforskningen til militærpolitiet. Daghavende offiser ved avdelingen ble refset med en streng irettesettelse, mens inspiserende befal ble tildelet en advarsel.

Forholdet mellom befal og menige.

Det er behandlet to saker samt en fra 1967.

En visekorporal klaget over at en sersjant drev personfølgelse. Ved de undersøkelser som ble foretatt viste det seg at visekorporalen hadde vist liten vilje til å opptre disiplinert.

Han hadde unnlatt å sy sine distinksjoner på uniformen, han hadde ikke stått opp ved purring, han hadde frasagt seg visekorporals status og hadde gitt seg til å diskutere en ordre istedenfor å følge den. Avdelingen mente at han selv provoserte det han følte som personforfølgelse og at han ikke hadde noen grunn til å klage over den simple irettesettelse han var ilagt. Ombudsmannen hadde intet å bemerke til behandlingen av soldaten.

En soldat klaget over at det i forbindelse med tjenesteanliggende var fremsatt ærekrenkende beskyldninger mot ham av hans foresatte, og at han var blitt fjernet fra det arbeid han var satt til. Av de opplysninger som ble innhentet syntes det å fremgå at det hadde vært visse vanskeligheter bl. a. av medisinsk art. Ombudsmannen anmodet om at det måtte bli gitt soldaten anledning til å få redegjøre for de forhold han hadde beklaget seg over, slik at man kanskje kunne løse noen av hans vanskeligheter og hjelpe ham med å finne seg bedre til rette i tjenesten. Vedkommende kommandosjef hadde en samtale med soldaten, som uttalte at han etter denne samtale var tilfreds med sine tjenesteforhold og betraktet saken som opp og avgjort.

En soldat klaget over den behandling han var blitt utsatt for av en del av avdelingens befal i forbindelse med en refselse han var ilagt. Han opplyste at det i en refselsesordre i forbindelse med et ulovlig fravær var anført i skjerpene retning at han i angjeldende tidsrom var i karantene på grunn av en sykdom som også var anført i refselsesordren. Da refselsesordren ble opplest på oppstilling hadde dette ført til hånletter fra to navngitte befalingsmenns side. Soldaten fant det ærekrenkende og uverdige å bli gjort til latter på denne måten.

Avdelingen uttalte i sin redegjørelse om saken at sykdommens art kunne vært om-

skrevet på refselsesordren, men mente at dette ikke hadde noen betydning, idet det ble hevdet at alle mannskaper ved avdelingen kjente soldatens sykdom. Når det gjaldt de to befalingsmenns opptreden under opplesningen hadde den ene som var blitt forespurt om episoden innrømmet at han lo under kunngjøringen av refselsen. Da det hverken er straffbart eller refsbart å le, fant ikke avdelingen grunn til å forfølge denne side av saken.

Ombudsmanen uttalte at det ikke kunne være nødvendig å angi hvilken sykdom soldaten led av på refselsesordren. Den skjerpene omstendighet var at han var i karantene. Årsaken til karantenen var i denne sammenheng av mindre interesse. Det var etter Ombudsmannens syn i strid med vanlig praksis å gjøre en sykdom som et menneske lider av kjent på denne måten, særlig infamerende virket det i dette tilfelle for soldaten på grunn av sykdommens art. Hvor kjent sykdommen måtte være blant mannskapene kunne i denne forbindelse ikke spille noen rolle. Når det gjaldt befalets opptreden under kunngjøringen av refselsen, erklærte Ombudsmannen seg uenig i avdelingens syn. Soldaten var ved befalets oppførelse latterliggjort i de andre soldatenes nærvær på en måte som han måtte ha krav på å bli spart for. Ombudsmannen konkluderte med å uttale at saken var noe uheldig behandlet både når det gjaldt utformingen og kunngjøringen av refselsen.

Tillitsmannsordningen.

Virksomheten har i 1968 vært av omtrent samme omfang som tidligere. De tall som refereres i det følgende er bygget på de referater fra møtene i de sentrale tillitsmannsutvalg som sendes Ombudsmannen. I tillegg kommer så virksomheten i de lokale tillitsmannsutvalg på kompaninivå/tilsvarende.

Hæren	38	(39)	utvalg med	198	møter	(237)
Sjøforsvarets landstasjoner	23	(23)	»	»	175	» (153)
Fartøyer	14	(15)	»	»	81	» (80)
Luftforsvaret	26	(27)	»	»	234	» (243)
Total	101	(104)	utvalg med	688	møter	(713)

Tallene for 1967 i parentes.

Antall utvalg og møter er stort sett som i fjor, dog har Hæren med et utvalg mindre færre møter enn i fjor, mens Sjøforsvarets landstasjoner med samme antall utvalg har en økning i antall møter. Dette gir seg også utslag i antall behandlede saker, hvor det er en reduksjon for Hærens vedkommende og en økning for Sjøforsvaret.

Når det gjelder fordeling av sakene på de forskjellige saksområder er det ikke store endringer fra tidligere år. Det kan dog registreres en viss økning i saker som angår kantinevirksomheten, og en viser i den forbindelse til det som er sagt under dette avsnitt tidligere.

Det er færre innsendte referater fra repetisjonsavdelingene i år enn i fjor, men her vil

selvfølgelig antall repetisjonsøvelser og øvelsenes størrelse føre til variasjon fra år til år.

Utvalgene har i år behandlet 4 112 saker (4 147) som fordeler seg slik på forsvarsgrenene:

Hæren	1 525	(1 633)
Sjøforsvarets landstasjoner . .	976	(837)
Fartøyer	366	(373)
Luftforsvaret	1 245	(1 304)

Fordelingen på de enkelte saksområder ser slik ut:

1. Beordring, overføring m. v., dimittering	78	(87)
2. Kommandert tjeneste	437	(450)
3. Disiplinærsaker. Forholdet mellom befal og menige	41	(28)
4. Uniformer m. v.	342	(409)
5. Underbringelse m. v.	721	(658)
6. Forpleining og hygiene	445	(423)
7. Permisjoner	357	(358)
8. Kantiner	136	(95)
9. Velferd	815	(860)
10. Idrett	129	(145)
11. Kommunikasjoner	127	(125)
12. Økonomisk forhold	40	(49)
13. Sosial- og sykesaker	30	(48)
14. Forsvarets skolevirksomhet .	22	(13)
15. Sivilopplæringen (fritids- og obligatorisk)	41	(25)
16. Tillitsmanns- og ombuds- mannsordningen	211	(176)
17. Tjenestlige orienteringer gitt av sjefene	140	(198)

Repetisjonsavdelingen har i år sendt inn til Ombudsmannen referater fra 6 utvalg som har avholdt 7 møter. Det er behandlet 39 saker. De største saksgruppene er følgende:

Beordring m. v.	1	saker
Kommandert tjeneste	11	»
Disiplinærsaker	0	»
Uniformer m. v.	4	»
Underbringelse m. v.	2	»
Forpleining	5	»
Permisjoner	1	»
Kantiner	1	»
Velferd	7	»
Kommunikasjoner	0	»
Økonomiske forhold	0	»
Sosial- og sykesaker	1	»
Tillitsmanns- og ombudsmannsord- ningen	0	»
Orientering om tillitsmanns- og om- budsmannsordningen	2	»
Tjenestlige orienteringer	4	»
Saker reist av tillitsmennene	26	»
Saker reist av formennene	13	»
Saker ikke løst i overensstemmelse med tillitsmennenes ønske	1	»

Det er også i år avholdt en rekke distriktsvise tillitsmannskonferanser hvor Ombudsmannen har vært representert. Foruten de vanlige generelle orienteringer om forhold av særlig interesse for tillitsmennene, er det ved de fleste konferanser behandlet konkrete saker som mannskapene er opptatt av.

I den følgende fortegnelse over hvilke kommandoer som har holdt konferanser, er det også tatt med de saker som har vært oppe til behandling.

Luftkommando Nord-Norge 6.—8. mars:

Tilståelse av reisedager ved dimittering.
Anledning til å bære avdelingsmerker.
Behandling av saker tatt opp på tidligere konferanser.
Mangelen på velferds- og fritidsbygg i Nord-Norge.
Store stasjoners subsidiering av kostøret ved mindre stasjoner.
Utdeling av reinskinn til LVA-mannskaper under øvelse.
Gardiner til mannskapsforlegninger.
Lukkede vaktstuer til erstatning for åpne skilderhus.
Bestemmelsene om adgang til å anlegge skjegg.
To gratis permisjonsreiser for mannskaper med 12 måneders tjeneste.
Bruk av fly ved dimisjonsreiser.
Permisjonsordningen.
Dimitteringsdato om høsten som faller bedre sammen med skoleårets begynnelse.
Kantineprisene.
Bedre utnyttelse av Luftforsvarets flytransporter ved avvikling av permisjoner.
Utsettelse med rosignal.
Orientering om prøveordningen med tillatelse til å gå sivilt kledd på permisjon.
Velferdsbefal ved Luftforsvarets avdelinger i LKN.

Sjøforsvarskommando Østlandet 24.—25. mai:
Spesielt viet tillitsmannsordningen.

Luftkommando Sør-Norge/Sola flystasjon
15.—16. oktober:
Moderasjonsordning på NSB's bussruter.
3 gratis permisjonsreiser for befalsskoleelever med 20 måneders tjeneste.
Justering av Luftforsvarets signalliste.
Filmordningen ved avdelinger med 16 mm apparat.
Permisjonsreiser med Luftforsvarets fly.
Bytting av permisjonsuniformer.
Kantinevirksomheten.

Sjøforsvarskommando Nord-Norge/Tromsø
sjøforsvarsavsnitt 18.—19. november:

Forhøyelse av kostøret.
Utstyr til velferdsbygg.
Legetjenesten.
Adgang til å gå sivilt kledd på permisjon.
Utvidet landlov.

Harstad sjøforsvarsavsnitt 20.—21. november:
Viet tillitsmannsordningen.

Narvik sjøforsvarsavsnitt 22.—23. november:
Viet tillitsmannsordningen.

Distriktskommando Sørlandet/Sjøforsvarskommando Sørlandet 26.—27. november:
Kantineprisene.
Forholdet befal — menige.
Innkalling av offiserer fra handelsflåten.
Forsørgertillegget.

Luftkommando Sør-Norge/Rygge flystasjon 28.—29. november:
Forsørgertillegget.
Gratisreiser med statens transportmidler.
Gruppelivsforsikring — kameratforsikring.
Kantineprisene.

Distriktskommando Trøndelag — Sjøforsvarskommando Trøndelag — Luftkommando Sør-Norge/Trøndelag 28.—29. november:
Forhøyelse og indeksregulering av kostøret.
Sivilt antrekk på permisjon.
Opprettelse av «Perminal» i Trondheim.
Felles instruks for arrestlokaler.
Frilørdager for menig personell.
Fordeling av utskrivningsstyrken.
Kantineprisene.
Beskatning av forsørgertillegget.
Påskjønnelse av soldater som utfører god tjeneste.

Distriktskommando Nord-Norge 9.—10. desember:
Lørdagsfri.
Pålegg under feltforpleining.
Sivil på permisjon.
Fri reise hjem etter hver 3. måned.
Utlevering av treningsoverall og sterkere type turnsko.
Tillitsmannsordningen.

Finnmark landforsvar 11.—12. desember:
Kostøret og kostholdet.
Tillitsmannsordningen.

I forbindelse med en del av tillitsmannskonferansene ble det lagt opp til møte mellom tillitsmennene og Ombudsmannen en av møtedagene. På disse møtene er det avviklet et program som ligger nær opp til de «tillits-

mannskurs» som nå skal gjennomføres ved den enkelte avdeling.

Som nevnt i beretningen for 1967 var opplæring av tillitsmenn et av de spørsmål Nemnda hadde tatt opp med departementet. Det er et stort behov for lik opplæring som nå ofte blir koblet sammen med tillitsmannskonferansene. Svakheten ved en slik ordning er imidlertid at det bare deltar to tillitsmenn fra hver avdeling ved disse konferanser. «Tillitsmannskursene», som Stortinget tidligere er orientert om, kjøres nå ved flere avdelinger enn tidligere. Det er også etablert et rapportsystem slik at Ombudsmannen har anledning til å følge med hvor slike kurs blir holdt.

Orientering til mannskapene om tillitsmannsordningen er også et meget viktig spørsmål som er tatt opp med departementet. Forsvarsgrenene er stort sett av den oppfatning at det gis tilfredsstillende orientering om tillitsmanns- og ombudsmannsordningen ved rekruttskolene. Ombudsmannen er ikke ubetinget enig i dette. For å effektivisere orienteringen til samtlige mannskaper og til en viss grad også opplæringen av tillitsmenn, har Ombudsmannen tatt opp med Forsvarets rekrutterings- og opplysningstjeneste spørsmålet om å få laget en instruksjons- og opplysningsfilm som kan kjøres først og fremst ved rekruttskolene som et supplement til de orienteringer som gis.

Tillitsmannsutvalgenes sammensetning har i den senere tid vært ganske mye diskutert. Slik bestemmelsene er i dag er tillitsmannsarbeidet en sak bare mellom tillitsmennene og sjefen. Dette kan virke uheldig. Hensikten med tillitsmannsvirksomheten er først og fremst å skape grunnlag for et positivt samarbeid innenfor den enkelte avdeling. Et slikt samarbeid kan imidlertid ikke etableres uten at alt befal medvirker. Befalet, utenom sjefen, har imidlertid i dag lite med tillitsmannsordningen å gjøre. Mange kjenner svært lite til ordningen, og er ikke særlig orientert om hva som foregår på møtene. Det har hendt at sjefen etter møte med tillitsmennene har truffet vedtak som har direkte betydning for avdelingens befal uten at saken er drøftet med befalet. Dette kan føre til en negativ innstilling til tillitsmannsordningen. Det er derfor etter Nemndas oppfatning viktig å få alt befal med i dette arbeid og få dem aktivt interessert i ordningen. Dette vil igjen få betydning for mannskapenes interesse. Som en prøveordning vil det ved Infanteriets øvingsavdeling nr. 2 og Kavaleriets skole- og øvingsavdeling, Trandum bli en noe annen sammensetning av tillitsmannsutvalgene enn det bestemmelsene hjemler. I de lokale tillitsmannsutvalg på kompanivå vil troppssjefene få an-

ledning til å delta i utvalgets møter. I de sentrale tillitsmannsutvalg vil kompanisjefene få anledning til å møte sammen med kompaniets tillitsmann. På grunnlag av de erfaringer man høster vil Nemnda vurdere om det er behov for å foreslå bestemmelsene om utvalgenes sammensetning endret.

Økonomiske forhold.

Det er behandlet 13 saker hvorav 4 fra tidligere år. Dette er en ganske stor reduksjon i antall saker fra i fjor da det ble behandlet 19 saker i denne gruppen. Økonomiske spørsmål er imidlertid til stadighet oppe til diskusjon både i de enkelte tillitsmannsutvalg og på tillitsmannskonferansene.

Således hadde tillitsmennene ved en avdeling som Forsvarskomiteén skulle besøke satt opp et notat til komiteén hvor tillitsmennene ga uttrykk for sitt syn på de økonomiske forhold. Tillitsmennene konstaterte at det hadde skjedd en sterk økonomisk utvikling i Norge som ikke hadde slått ut i noen tilsvarende bedring i soldatenes økonomiske kår. De hevdet at økningen av innkommanderingstillegget ikke sto i forhold til prisutviklingen. Tillitsmennene mente at tillegget burde forhøyes med 50 pst. De la vesentlig vekt på betydningen av å komme hjem på permisjon, og hevdet at den økonomiske mulighet for å kunne reise hjem burde stå i et rimelig forhold til det antall permisjoner som ble gitt. En ordning med dimisjonspenger ville tillitsmennene ha gjennomført og viste til Velferdsutvalgets forslag om dette. Det var åpenbart at man i forbindelse med dimisjon fikk særlige utgifter enten man skulle begynne i ny jobb, begynne på et studium, stifte familie eller skaffe seg et sted å bo. På litt lenger sikt ville tillitsmennene at prinsippet for ytelser til mannskapene burde tas opp til vurdering, og pekte i den forbindelse på det danske «Klimautvalgs» forslag om soldatlønn.

Spørsmålet om dimisjonspenger er også tatt opp av et annet tillitsmannsutvalg som foreslår at mannskaper uten forsørgelsesbyrde får utbetalt dagpenger i en måned etter dimisjon slik at de har litt å møte de utgiftene med som melder seg like etter dimisjon.

Spørsmålet om en rabattordning for mannskapenes rikstelefonamtaler ble tatt opp av to tillitsmannsutvalg med en anmodning til Ombudsmannen om å ta dette spørsmål opp med sentrale myndigheter. Saken ble forelagt Forsvarsdepartementet, som etter å ha innhentet en uttalelse fra Forsvaret fellesamband, tok saken opp med Telegrafstyret som ikke fant å kunne anbefale en rabattordning. Det er Telegrafverkets prinsipielle syn

at telefon bør gjøres tilgjengelig for alle borgere på mest mulig like vilkår, og at eventuelle støtteordninger best kan ytes gjennom sosiale institusjoner. For militære mannskapers vedkommende hevdet Telegrafverket at dette spørsmål burde vurderes i forbindelse med fastsettingen av mannskapenes godtgjørelse. Fra militære myndigheters side var det uttalt at mannskapenes samtaler ville falle i den trafikksvake tid og at man dermed kunne utnytte ledig kapasitet. Til dette uttalte Telegrafverket at økt manuelt avviklet trafikk ville medføre en økt bemanning av de berørte samtalestasjoner. Skulle man etablere en rabattordning måtte samtalenes avvikles fra bemannede talestasjoner. Telegrafverket søker imidlertid nå å legge forholdene til rette for avvikling av rikstelefonamtaler ved flermyntsapparater i kiosker. Det var for øvrig Telegrafverkets oppfatning at med den stadige utvidelse av fjernvalgnettet vil militært personell, i likhet med andre telefonbrukere, etter hvert få økt mulighet for å skjære ned telefonutgiftene på grunn av den gunstigere takseringsmåte som gjelder for fjernvalgsamtaler.

Utgifter til hotellrom i tilfelle hvor reise til og fra en repetisjonsøvelse gjør det nødvendig med overnatting blir ikke dekket fullt ut. I en sak som ble tatt opp med Ombudsmannen hadde to soldater måttet overnatte for å rekke frem i tide. Overnattingen kostet dem kr. 42, mens de fikk dekket kr. 16. Dette fant de urimelig og mente at avdelingen måtte ha praktisert bestemmelsene feilaktig. Bestemmelsene hjemler imidlertid ikke dekning av legetimerte overnattingsutgifter for mannskaper ved fremmøte til repetisjonsøvelse. Da dette er spørsmål som relativt ofte blir tatt opp, gjorde Ombudsmannen på ny departementet oppmerksom på saken. Departementet uttalte at det ville bli overveiet å fremme forslag om endring av regulativet, eventuelt å fremme en henvendelse til Lønns- og prisdepartementet om en generell lempning av bestemmelsene.

En soldat som skulle reise til et nytt tjenestested hadde på grunn av misforståelse og lite kjennskap til reiser i Nord-Norge måttet ta en drosje som kostet kr. 200 for å komme frem til sitt nye tjenestested i rett tid. Denne drosjeregning hadde soldatens avdeling nektet å refundere. Søknad om refusjon var også avslått av vedkommende forsvarsgren. Etter å ha undersøkt saken nærmere uttalte Ombudsmannen at det var på det rene at soldaten var mangelfullt orientert om reiseruten. Man måtte kunne forlange at en soldat som kanskje var lite reisevant fikk utførlige og detaljerte opplysninger om hvordan han skulle

ta seg frem på billigste måte når det var tale om en så lang reise med mange alternative reisemåter. Forsvaret måtte således ta en vesentlig del av ansvaret for at soldaten var påført denne ekstra utgiften. Ombudsmannen anmodet derfor vedkommende overkommando om å vurdere saken på ny. Dette ble gjort og soldatens drosjeregning ble dekket.

Førsørgertilleggene var gjenstand for debatt på tre av årets tillitsmannskonferanser, hvor det bl.a. ble foreslått en generell forhøyelse av tilleggene med øyeblikkelig virkning, indeksregulering for fremtiden, fritaking for beskatning og innføring av et botillegg som skulle utbetales etter behovsprøving og bidra til utjevning av den store forskjellen det er på husleiene.

Et annet problem er de høye husleier som mange av de vernepliktige må betale for i det hele tatt å få hus til sin familie. De nåværende satser for hustru- og barnetillegg rekker ikke til å betale en relativt høy leie og renter og avdrag på boliginnskudd. Det er etter Nemndas oppfatning ikke tvilsomt at man, for å utjevne den store variasjon i husleiene, trenger en botilleggsordning som foreslått av Velferdsutvalget i den tidligere avgitte delinnstilling.

Nemnda har vært inne på tanken om at forsørgertillegget, som i prinsippet ikke er forskjellig fra andre sosiale trygdeordninger, burde løsrives fra Forsvarsdepartementets budsjett og overføres til Sosialdepartementet og administreres av sosialtrygden. En slik ordning ville etter Nemndas oppfatning by på mange fordeler. Hvilke praktiske vanskeligheter en slik ordning ville medføre har Nemnda i øyeblikket ikke oversikt over.

Sykesaker.

Det er behandlet 33 saker hvorav 11 saker fra tidligere år. Svært mange av henvendelsene til Ombudsmannen kommer fra personell som dimitteres på grunn av sykdom, som er syke ved dimisjon etter endt tjeneste eller blir syke like etterpå og mener at sykdommen skyldes militærtjenesten. De hevder at Forsvaret må være ansvarlig for det økonomiske tap den enkelte lider i den forbindelse. Det kan synes som om de fleste er dårlig orientert om de ytelser de har krav på i slike tilfelle. Det er gjort en del for å rette på dette, bl. a. har Forsvarets sanitet utgitt en brosjyre «Hva tilkommer vi av stønad under sykdom — En orientering for utskrevne korporaler (tilsv.) og menige». I forbindelse med trykking av et nytt opplag og revisjon av teksten har Ombudsmannen foreslått at det i den nye brosjyre sies noe mer enn tidligere

om mulighetene for erstatning ved skade voldt av motorvogn. Dette er gjort. Forsvarsdepartementet har gitt følgende bestemmelse om fordeling av brosjyren:

- «— brosjyren skal være utlagt ved alle militære legekontorer, sykestuer o. l. slik at mannskaper som oppsøker disse, kan lese brosjyren og om ønskelig ta med seg et eksemplar til eie.
- brosjyren skal av vedkommende militære legekontor, sykestue m. m. utleveres (så tidlig som mulig) til mannskaper som dimitteres som syke. Syke mannskaper som dimitteres hjemme e. l. skal tilsendes brosjyren av det militære legekontor, sykestue o. l. som har vedkommende mannskaps helsekort ved dimisjon.
- brosjyren skal for øvrig fordeles til avdelinger som har mannskaper i tjeneste, velferdsoffiserer, feltprester og eventuelle andre som kan komme i kontakt med mannskapene ved sykdom m. m.»

Når det gjelder mannskaper som dimitteres på grunn av sykdom/skade før de er ferdig med tjenesten, gjorde Nemnda rede for dette i beretningen for 1967. Nemnda pekte her på alle de vanskeligheter både av økonomisk og annen art som oppsto i forbindelse med slike dimisjoner, og at en dimisjon i mange tilfelle virket åpenbar utrimelig. Departementet har nå gjort visse endringer i gjeldende bestemmelser på dette område og har samtidig presisert at avgjørelsesmyndigheten hva angår dimisjon, overføringer m. m. tilligger de militære avdelingssjefer. De endringer som er foretatt åpner større muligheter enn tidligere til å vurdere om en soldat bør dimitteres ved sykdom eller skade som han pådrar seg under militærtjeneste. Denne mer fleksible ordning vil forhåpentlig redusere antallet saker som fører til misnøye, økonomiske og andre problemer både for soldaten og hans pårørende. At det er behov for slike endringer viser enkelte av de saker Ombudsmannen har hatt til behandling i år. En sak gjaldt en soldat som hadde en benskade som skapte visse problemer for hans militærtjeneste. Han kunne bli bra ved en relativt enkel operasjon. Da skaden imidlertid ikke plaget ham i det sivile liv ville han ikke ta denne operasjonen. Avdelingen ville dimittere ham med anbefaling om å gjennomføre operasjon. En dimisjon ville ødelegge soldatens fremtidsplaner. Han skulle begynne på Norges tekniske høyskole høsten 1969 og ville være ferdig med sin militærtjeneste til da. Med et avbrudd nå med senere innkalling ville han kanskje få ødelagt sine studieplaner. Ombudsmannen tok saken opp med sjefslegen for Hæren, som var enig i at det i et slikt tilfelle ville være urimelige med en midlertidig udyktighetskjennelse med påfølgende dimisjon. Man måtte fastsette hans

dyktighetskjenning ut fra hans tilstand i dag, og forsøke å finne anvendelse for ham slik at han kunne bli ferdig med sin militærtjeneste.

I et annet tilfelle hadde en soldat brukket benet under spredt orden. Han ba om å få fortsette tjenesten allikevel, idet han mente man måtte kunne finne en jobb til ham selv om han gikk med gipset ben. Dette ble avslått og han ble dimittert for ½ år. Et halvt år senere ble han innkalt på ny til samme avdeling og satt til kontortjeneste, en tjeneste han kunne ha utført like bra med gipset ben. Han ble dermed ferdig med sin militærtjeneste et halvt år senere enn beregnet, og dette skapte selvsagt problemer for ham. Han fant fremgangsmåten urimelig, et syn Ombudsmannen erklærte seg enig i.

Selv om man for fremtiden vil kunne redusere mulighetene for slike uheldige forhold som redegjort for foran, er dette imidlertid etter Nemndas oppfatning ikke tilstrekkelig til å løse alle de vanskeligheter som oppstår i forbindelse med disse saker. Det vil fortsatt være en del som blir midlertidig dimittert, og de vil møte problemene slik Nemnda redegjorde for i fjorårets beretning. Ombudsmannen har derfor på ny tatt saken opp med departementet, som anmodes om å vurdere bestemmelsene om opptjening av forsømt tjeneste og spørsmålet om økonomisk kompensasjon for det tap den enkelte — og ofte foreldre — påføres ved at soldaten dimitteres syk eller skadet og blir gående sykemeldt i lengre tid.

De øvrige saker i denne gruppe gjelder bl. a. klage over sen behandling av ankesaker i forbindelse med fastsettelse av uføretrygd, påstått feilaktig dyktighetskjenning, adgangen til å få permisjon i forbindelse med sykdom og klage over at helsetilstanden er så dårlig at det ikke er mulig å gjennomføre den harde tjeneste i Nord-Norge. Ombudsmannen har ikke hatt noe å bemerke til saksbehandlingen og avgjørelsen i disse saker.

Sosiale saker.

Det er behandlet 3 saker hvorav 1 sak fra 1967. De få sakene som er behandlet innenfor denne gruppe betyr imidlertid ikke at de militære mannskaper ikke har sosiale problemer. Det har alltid vært slik at sosiale saker bare unntaksvis tas opp med Ombudsmannen. Det alt vesentlige av sosiale saker behandles av avdelingenes velferdsoffiserer og representerer en stor og viktig del av velferdsoffiserenes arbeid. Av de rapporter om velferdstjenesten Ombudsmannen mottar, fremgår det at antall sosiale saker øker.

I beretningen for 1966 pekte Nemnda på at

beskatningen av familietillegget var en tung økonomisk belastning for mannskapene, og at praksis førte til forskjellsbehandling og at det derfor burde vurderes om familietillegget kunne fritas for beskatning. Forsvarsdepartementet ga uttrykk for det samme syn, og tok som nevnt i beretningen for 1967 saken opp med Finansdepartementet. Finansdepartementet uttalte i november 1967 at det ville se saken i sammenheng med de tilrådinger som ble gitt av Skattekomitéen av 1966 (Sandbergkomitéen). Forsvarsdepartementet har i desember 1968 forespurt Finansdepartementet om når det kan ventes en avgjørelse. Forsvarsdepartementet har i sin henvendelse pekt på at dette er et spørsmål som opptar de vernepliktige med forsørgelsesbyrde sterkt, og at departementet til stadighet mottar henvendelser om saken.

De to nye sakene i denne gruppe gjaldt begge en meget vanskelig økonomisk situasjon for soldatenes familier. Ombudsmannen tok sakene opp med Forsvarets velferdstjeneste, som etter nærmere undersøkelser fant muligheter for å hjelpe familiene økonomisk. I den ene saken ble soldaten dimittert.

Forsvarets skolevirksomhet.

Det er behandlet 6 saker. Tre saker gjelder klage over at vedkommende er nektet opptak på en av Forsvarets skoler, de tre øvrige gjelder klage over frabeordring fra skolen på grunn av uskikkethet. I de saker som gjaldt klage over at vedkommende ikke var tatt opp som elev var det for to klageres vedkommende kravet om plettfriandel som ikke var oppfylt. I den ene saken hadde vedkommende forsvarsgren karakterisert de forhold som lå til grunn som grensetilfelle, men var etter en samlet vurdering kommet til at dispensasjon ikke burde gis. Ombudsmannen fant ikke at denne vurdering førte til et så urimelig resultat at det ga anledning til å gripe inn. I de tre saker som gjaldt frabeordring på grunn av uskikkethet ble avgjørelsen omgjort i det ene tilfelle, mens Ombudsmannen intet hadde å bemerke til avgjørelsene i de to andre.

Vervet personell.

Det er behandlet 8 saker samt 1 fra 1967.

I beretningen for 1966 pekte Nemnda på at vervet og engasjert personell i visse tilfelle kunne bli stående uten muligheter for å få arbeidsledighetstrygd etter at de var ferdige med sin tjeneste i Forsvaret. Det ble fra Forsvarsdepartementet opplyst at Arbeidsdirektoratet arbeidet med dette spørsmål. Det er nå fra departementets side opplyst at dette spørsmål vil finne sin løsning ved arbeidsledighetstrygdens inkorporering i Folketrygden, trolig fra 1. januar 1970.

En vervet klaget over at vervingskontrakten var oppsagt før vervingstiden var omme. Begrunnelsen var den vervedes disiplinære forhold. Det var etter Ombudsmannens oppfatning intet å bemerke til oppsigelsen. Det hadde imidlertid forekommet visse uregelmessigheter i forbindelse med dimisjonen, noe som hadde påført den vervede utgifter til en ekstra tur Trondheim—Bergen—Trondheim for å få ordnet alle formaliteter. Ombudsmannen pekte på at disse reiseutgifter burde dekkes av Forsvaret, og dette ble etterkommet.

En vervet klaget over at han etter å ha gått inn på en av Hærens yrkesskoler ikke fortsatt fikk utbetalt sin lønn som vervet, men måtte gå over på vanlig elevlønn. Han pekte på at vervede som ble opptatt som elever ved Luftforsvarets tekniske befalsskole fikk beholde sin lønn, bortsett fra bonus og fast overtidsgodtgjøring. Etter den vervedes oppfatning måtte disse skoler sidestilles, idet begge ga fullstendig befalsutdannelse ved siden av teknisk utdannelse. Forsvarsdepartementet opplyste at det i de bestemmelser som regulerte vervet personells muligheter til ytterligere utdannelse og avansement uttrykkelig var bestemt hvilke skoler de vervede kunne søke. Yrkesskolene var ikke nevnt i denne forbindelse. De to skoler den vervede hadde sidestillet med hverandre kunne etter departementets oppfatning ikke sammenliknes hverken hva skoletidens lengde eller krav til forutgående utdannelse angikk. Ombudsmannen var enig i departementets vurdering.

Befalssaker.

Det er behandlet 72 saker tatt opp av befal hvorav 15 saker fra tidligere år. Sytten saker er ikke ferdig behandlet. Det er i år en vesentlig økning av antall saker reist av befal. Det fremgår av oversikten foran i beretningen på hvilke områder denne økning er skjedd. Oversikten gjelder både befal og sivilt personell, men antall saker reist av sivilt personell er det samme som i fjor, slik at økningen skyldes henvendelser fra befal.

Det er tatt opp 4 saker som gjelder fast ansettelse. I en sak var en fenrik, som ellers fylte kravene for fast ansettelse, nektet ansettelse på grunn av tidligere refselsler. Vedkommende var ikke refset siden 1960. Han hadde senere en plettfri vandel, hadde utført sin tjeneste tilfredsstillende og sjefen ved den avdeling han gjorde tjeneste gikk sterkt inn for at han skulle få ansettelse. Departementet hadde tidligere avslått søknaden om fast ansettelse. Ombudsmannen ba om at søknaden måtte bli vurdert på ny. Ved den fornyede vurdering ble søknaden innvilget.

En sersjant søkte om fast ansettelse eller fortsatt midlertidig tjeneste. Avdelingen hadde behov for ham og anbefalte at det ble funnet en ordning slik at han kunne fortsette i tjenesten. Vedkommende forsvarsgren pekte på at sersjanten ikke tilfredsstilte kravene til fortsatt tjeneste hverken når det gjaldt alder eller utdannelse. For å gi ham tid til å skaffe seg en stilling i sivil virksomhet, ble hans engasjement forlenget til 1. september 1969.

Det er tatt opp to saker som gjelder spørsmål om fortsatt engasjement. I den ene saken var en sersjant nektet fornyelse av engasjementskontrakt på grunn av en straffedom for overtredelse av vegtrafikklovens § 31. Avslaget var overensstemmende med de retningslinjer som er gitt for slike tilfelle. Det heter her blant annet at det ved fornyelse av engasjements-/åremålskontrakt bør gjelde som hovedregel at vedkommende må ha uplettet vandel samt rent militært rulleblad. For å gi ham tid til å skaffe seg en sivil stilling var han gitt en korttidskontrakt på 3 måneder. En søknad om ytterligere 3 måneders tjeneste var avslått. Etter fornyet overveielse ble imidlertid søknaden om ytterligere 3 måneders tjeneste innvilget. Det ble i den forbindelse lagt vekt på hans forsørgelsesbyrde og at han på grunn av soning av dommen hadde hatt liten anledning til å skaffe seg en sivil stilling.

Det er behandlet to saker om utsettelse med repetisjonsøvelse. Søknadene om slik utsettelse var avslått, og Ombudsmannen hadde intet å bemerke til disse avgjørelser.

I seks saker er det klaget overansiennitetsplassering og over at vedkommende ikke har oppnådd avansement. I en sak ble ansiennitetsplasseringen omgjort, mens en liknende sak vurderes på ny. I en sak klaget en fenrik over at opprykk ikke hadde funnet sted for hans vedkommende og at begrunnelsen for dette var en ilagt refselse i 1960 for opphold i utlandet uten utenrikspermisjon. Han hevdet at mange offiserer ferierte utenlands uten å ha innhentet utenrikspermisjon og uten å bli refset for det. Til tross for at han var en av de eldste fenriker var han ved vurderingene både i 1966 og 1967 holdt utenfor på grunn av den gamle refselsen. Fenriken hadde tidligere tatt saken opp med Generaladvokaten. Samtidig med at saken ble tatt opp med Ombudsmannen skrev han på ny til Generaladvokaten og til vedkommende forsvarsgren hvor han hevdet at det ikke var tatt saklige hensyn ved vurderingen for opprykk. Forsvarsgrenen uttalte at fenriken var refset fordi han etter å ha fått sin permisjonssøknad avslått allikevel foretok sin reise og i tillegg førte opp uriktig ferieadresse i permisjons-

protokollen ved den avdeling han tjenestgjorde. Det ble forsikret at befal som gjorde seg skyldig i tilsvarende forseelser også ble refset. Det ble videre uttalt at fenriken var vurdert etter de samme retningslinjer som annet befal som hadde refselsler påført sitt rulleblad. Det var ikke gitt noen bestemmelse om foreldelse av refselsler. Under en vurdering for opprykk er en refselse på samme måte som en rekke andre faktorer en del av vurderingsgrunnlaget. På bakgrunn av det materiale som forelå i saken fant forsvarsgrenen grunn til å la fenriken underkaste en ny og særskilt vurdering. I de øvrige saker var Ombudsmannen enig i de avgjørelser som var truffet.

I 9 saker er spørsmål i forbindelse med beordring, avtjening av pliktjeneste og overføring til annen tjeneste tatt opp. I to beordringssaker er tidligere bestemte beordringer omgjort. I en sak var det fra elevene ved en skole med etterfølgende pliktjeneste klaget over at beordringene til tjeneste etter endt skolegang kom så sent at de skapte vanskeligheter, særlig for de elevene som var gift og hadde familie. Forsvarsgrenen var oppmerksom på forholdet. Normalt var beordringene klare 3—4 uker før eksamen. De reduksjoner i befalsoppsetningen forsvarsgrenen var pålagt hadde medført forsinkelser i bemanningsplanleggingen, noe som igjen hadde fått konsekvenser i bemanningsplanleggingen, noe som igjen hadde fått konsekvenser for de utøvende forvaltningsledd. Dette hadde man forsøkt å kompensere ved å meddele en foreløpig fordeling på et relativt tidlig tidspunkt. Forsvarsgrenen hadde imidlertid sin oppmerksomhet henvendt på forholdet.

En sersjant klaget over at en innkalling til repetisjonsøvelse var trukket tilbake og at han ikke fikk anledning til å tjenestgjøre hverken ved repetisjonsøvelser eller ved engasjementer. Han påsto at han hadde henvendt seg til sin avdeling uten resultat og uten nærmere begrunnelse for at han ble holdt utenfor. Avdelingen opplyste at en foreløpig innkalling var sendt alt befal som var plassert ved avdelingen, også reservene. Ved gjennomgåelse av befalsoppsetningen fant avdelingen ut at sersjanten ikke kunne brukes på grunn av tidligere slette forhold i tjenesten og hans uheldige sivile livsførsel. Av tjenestlige uttalelser fremgikk det at han var ubruktbar til militærtjeneste og at han «kjenner intet måtehold når han fra tid til annen nyter spirituosa». I perioden 1958—68 var han ilagt 19 bøter vesentlig for overtredelse av løsgjengerlovens § 16 og 17. I et tilfelle gjaldt det også overtredelse av Str.l. § 352, og hans

utleverte mobiliseringsvåpen ble i den anledning inndratt. Avdelingen hadde tatt opp med høyere myndighet spørsmålet om å få fratatt sersjanten hans militære grad, idet han ble ansett for uskikket og uverdigg til å være befalingsmann.

Det er i 5 saker klaget over at det ikke er innvilget tjenestefrihet utenfor nummer, ikke innvilget avskjed på redusert lønn eller lønn under omskolering. Ombudsmannen har ikke hatt noe å bemerke til avgjørelsene i disse sakene.

En fenrik som gjorde tjeneste som velferds-offiser klaget over en tjenesteuttalelse som var avgitt for en viss periode av en fungerende sjef. Fenriken hadde tatt saken skriftlig opp med sin foresatte, som etter en del korrespondanse skrev en ny tjenesteuttalelse som var dårligere på enkelte punkter enn den fenriken hadde klaget på. Begrunnelsen for disse endringer var at de skriv fenriken hadde skrevet i forbindelse med klagen ga grunnlag for å gi dårligere karakterer både når det gjaldt «evnen til skriftlig fremstilling og vurderings-evnen».

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende forsvarsgren og pekte på at i den reviderte tjenesteuttalelsen var det lagt til grunn forhold som i tid lå utenfor den periode tjenesteuttalelsen gjaldt, og at fenriken var vurdert for sin tjeneste som kvarterkommandant mens hans egentlige arbeidsområde var velferdstjenesten. Forsvarsgrenen uttalte at det var den opprinnelige tjenesteuttalelse som skulle gjelde. Når det gjaldt spørsmålet om vurderingsgrunnlaget, uttalte forsvarsgrenen at fenriken hadde regulær befalsutdannelse, beordringen som kvarterkommandant hadde vært relativt kortvarig og syntes ikke å være urimelig sett i relasjon til fenrikens forutsetninger. Det måtte på denne bakgrunn være riktig å vurdere fenriken også for hans tjeneste som kvarterkommandant.

I beretningen for 1966 pekte Ombudsmannsnemnda på at det syntes å være behov for regler om ansvarsforhold og saksbehandling i forbindelse med sykdom/skade som norsk militærpersonell pådrar seg under FN-tjeneste. Det ble også redegjort for de tiltak Forsvarsdepartementet ville sette i verk i denne forbindelse. Senere er spørsmålet om dette personell burde gis status som krigsinvalidert tatt opp, bl. a. i Forsvarsdepartementets skriv til Sosialdepartementet av september 1968.

Forsvarsdepartementet tilrår, i samsvar med tilråding fra Ombudsmannsnemnda, Sjefen for Hæren og Sjefen for Forsvarets sanitet, at eventuelle skadede i FN-tjeneste gis status som krigsinvalidert og at pensjon ved eventuell død eller invaliditet blir tilstått etter lov om

krigspensjonering for militære personer av 13. desember 1946 med senere endringer. Begrunnelsen for denne tilråding er at den nåværende pensjons- og trygdeordning for norske beredskapsstyrker under FN ikke er tilfredsstillende.

En sersjant klaget over at han ikke hadde fått refundert sine utgifter til legebehandling og medikamenter etter dimisjon til tross for at han led av en hudsykdom som han fikk under militærtjenesten. Nærmere undersøkelse viste at sykdommen ikke var nevnt i forbindelse med dimisjonen og at det således ikke var sendt skademelding til Rikstrygdeverket og sersjantens trygdekasse. Han hadde derfor fått refundert utgifter til medikamenter etter Syketrygdlovens § 31, mens han hadde krav på full refusjon etter samme lovs § 161. Det ble ordnet med fornøden melding og full refusjon ble ytet ham.

Ombudsmannen har behandlet to refselsesaker tatt opp av befal hvor det ble anmodet om bistand til å få utsettelse med soningen fordi refselsene ble påstått å være uriktige. I den ene saken anmodet Ombudsmannen om at soningen ble utsatt, idet det syntes å herske uklarhet om et forhold som var anført som skjerpene omstendighet og dermed av betydning for refselsens utmåling. Anmodningen ble etterkommet, men etter nærmere undersøkelse ble refselsen opprettholdt uforandret.

Ombudsmannen har hatt til behandling 4 saker som angår befalets boligforhold, bl. a. utbetaling av bonus. Det synes som om lengden på den periode man kan bo for å få bonus etter den spesielle ordning som gjelder for befal som bebor en av Forsvarets boliger ikke alltid passer med lengden på beordringsperioden, og at dette kan skape vanskeligheter både når det gjelder å få bo til beordringsperioden er ute og til å få utbetalt bonus. Ombudsmannen har derfor forespurt Forsvarsdepartementet om det er grunn til å forlenge kontraktstiden for leieforhold noe.

Det er behandlet 10 saker om økonomiske forhold. Ingen av disse har slik alminnelig interesse at det er grunn til å omtale dem i beretningen.

Sivilt personell i Forsvaret.

Det er behandlet 18 saker hvorav 3 fra tidligere år. Fire saker er oversendt Stortingets ombudsmann for forvaltningen, en klager er anmodet om selv å ta sin sak opp med Sivilombudsmannen etter at Ombudsmannen for Forsvaret hadde skaffet en del opplysninger til veie. Tre av de behandlede saker gjelder økonomiske spørsmål, de øvrige gjelder forskjellige tjenesteforhold. Ingen av sakene er av en slik art at det er grunn til å omtale dem nærmere.

Ombudsmannsnemndas befaringer.

Ombudsmannsnemnda har i 1968 besøkt 23 avdelinger i løpet av 18 reisedager etter følgende program:

1.—3. april:

Flesland flystasjon.
Sjøkrigsskolen.
Ulven forlegning.
Kvarterkommandoen/Distriktskommando Vestlandet.
Haakonvern.

4.—12. juni:

Andøya flystasjon.
Banak flystasjon.
Garnisonen i Porsanger.
Luftforsvarets stasjon Honningsvåg.
Luftforsvarets stasjon Vardø.
Garnisonen i Sør-Varanger.
Luftforsvarets stasjon Høybuktnoen.

15.—16. august:

Våler batteri/NIKE-bataljonen.
Trøgstad batteri/NIKE-bataljonen.
Feltartilleriets øvingsavdeling nr. 1, Fredrikstad.
Rygge flystasjon.

6.—8. november:

Lista flystasjon.
Stavanger sjøforsvarsavsnitt.
Hærens transportkorps skole- og øvingsavdeling Vatneleiren.
Luftforsvarets stasjon Randaberg.
KNM «Harald Hårfagre», Madlamoen.
Sola flystasjon.

4. desember:

Luftforsvarets befalsskole for sambands- og radarpersonell, Lutvatn.

Under befaringene har Nemnda hatt samtaler med følgende høyere militære sjefer:

Sjefen for Distriktskommando Vestlandet, generalmajor Mølster.

Sjefen for Sjøforsvarskommando Vestlandet, admiral Voltersvik.

Sjefen for Sjøkrigsskolen, kommandør Skjong.

Sjefen for Hordaland forsvarsdistrikt/Hordaland infanteriregiment nr. 9, oberst Haugse.

Sjefen for Skolesentret/Haakonssvern, kommandør Lund.

Sjefen for Andøya flystasjon, oberst Thorendal.

Sjefen for Feltartilleriets øvingsavdeling nr. 1, oberst Heyerdahl.

Sjefen for Rygge flystasjon, oberst Halle.

Sjefen for Sola flystasjon, oberst Fraser.

Besøkene ved den enkelte avdeling innledes alltid med en samtale med avdelingens sjef, som orienterer om virksomheten ved avdelingen og de spesielle problemer avdelingen måtte ha i den forbindelse. Deretter har Nemnda et møte med det sentrale tillitsmannsutvalg. Tillitsmennene er på forhånd varslet om besøket, slik at de har fått tid til å forberede de sakene de måtte ønske å diskutere med Nemnda. Under samtalen med tillitsmennene legger Nemnda stor vekt på å diskutere tillitsmannsordningen generelt. Tillitsmennene får anledning til å møte Nemnda alene om de ønsker det. Nemnda avslutter besøket med å se på forlegninger, kjøkken, spisesal, velferds- og undervisningsbygg etc.

Spørsmålet om anmeldte — uanmeldte besøk har vært mye diskutert. Det er Nemndas erfaring at anmeldte besøk gir det største utbytte for begge parter. Ved uanmeldte besøk kan det hende at avdelingen er på øvelse, at tillitsmenn er permittert, at avdelingens sjef er fraværende etc. Uanmeldte besøk bør derfor foretas bare i de tilfelle hvor det er spesielle grunner for det.

Flesland flystasjon.

Forlegningsforholdene for de menige mannskaper er dårlige. Det er ikke bygget noe for mannskapene siden stasjonen ble etablert. De gamle hus som brukes som forlegning er ikke formålstjenlige. En del rom kan av hensyn til brannfaren ikke benyttes. Forlegningskapasiteten er for liten, slik at ca. halvparten av mannskapsstyrken må bo hjemme. Den bygning man bruker til forlegning, spisesal og kjøkken, oppholdsrom etc. ligger like ved flystripa og støyen er meget generende.

Under møtet med tillitsmannsutvalget opplyste tillitsmennene at hovedproblemet er forlegningsforholdene, alle øvrige problemer har mer eller mindre sammenheng med dette.

Sjøkrigsskolen.

Sjøkrigsskolens anlegg er meget tilfredsstillende. Det er over alt like pent og velholdt som da skolen var ny. Tillitsmennene hadde ingen spesielle problemer de ønsket å drøfte med Ombudsmannsnemnda. Det ble under samtalen nevnt enkelte små lokale saker som skolesjefen skulle finne en løsning på i den utstrekning det var mulig.

Ulven forlegning.

Denne leir er nå ganske meget i bruk. Her utdannes 3 måneders rekrutter til Heimevernet, Heimevernet for øvrig har til stadighet øvelser, repetisjonsavdelinger er forlagt her, likesom både Sjøforsvaret og Luftforsvaret har sine mannskaper her i kortere perioder.

Leiren var tidligere i en meget dårlig forfatning. I de senere år er imidlertid vedlikeholdsbevilgningene økt slik at man etter hvert har fått utført ganske omfattende utbedringsarbeider. Kloakk-, rense- og sanitæranlegg for det vanlige belegg er nå i orden. Ved repetisjonsøvelser blir imidlertid kapasiteten for liten. Hovedreparasjon av kjøkken, spisesal og bad er gjennomført. En av de gamle brakene er innredet til kantine, en annen til undervisningsrom. To forlegningsbrakker er reparert og pusset opp, og befalsforlegningen er delvis pusset opp.

Nemnda hadde en samtale med tillitsmennene for 3 måneders rekruttene som stort sett var godt fornøyd med tjenesten. Tillitsmannsordningen virket tilfredsstillende. Velferds-tjenesten var ikke så god som den burde være. Dette hang sammen med at avdelingen ikke har egen velferdsoffiser. Dette skapte vanskeligheter også for de mannskapene i leiravdelingen som får hele sin tjenestetid i leiren. Det ble ellers under samtalen med tillitsmennene diskutert enkelte lokale spørsmål.

Kvarterkommandoen/Distriktskommando Vestlandet.

Tjenesteforholdene for mannskapene som er avgitt til denne tjeneste syntes å være gode, noe som ble bekreftet under samtalen med tillitsmennene. Tillitsmennene tok opp spørsmålet om adgangen til å gå sivilt kledd på permisjon, kostpenger under permisjon, godtgjørelse for å bo hjemme. Ombudsmannen orienterte om gjeldende bestemmelser på disse områder.

Haakonssvern.

Nemnda hadde møte med samtlige tillitsmenn fra avdelingene ved Haakonssvern og de fartøyer som lå ved basen. Det ble drøftet en rekke spørsmål, bl. a. kostøret som tillits-

mennene mente var for lavt hensett til prisnivået, forlegningsforholdene hvor det ble hevdet at isolasjon og belysning er for dårlig, forlegningsforhold for vervede som tillitsmennene mente burde ha det noe romsligere enn mannskapene for øvrig på grunn av sin lange tjeneste, dårlige garderobeskap som det var vanskelig å tyverisikre, behov for bedre trenings- og tillitsmannsordningen.

Under en avsluttende samtale med Sjefen for SKV ble spesielt ordningen med å gå sivilt kledd på permisjon drøftet.

Andøya flystasjon.

Forlegningsforholdene ved stasjonen er gode. Velferdsbygget inneholder en undervisningsseksjon med klasserom, leserom og kontor, pen kantine, kinosal med plass til 300 personer og gymnastikksal med dusj, badstue og 12,5 m svømmebasseng. Her er forholdene lagt meget godt til rette for mannskapenes fritidssysler. Områdene rundt stasjonen byr også på rike muligheter for friluftsliv. Tillitsmennene ga da også uttrykk for at mannskapene stort sett trivdes. Flysoldatene var som regel ved stasjonen i 10 måneder. På denne tiden fikk de en gratis hjemreise. Det ble gitt en langpermisjon til, men her måtte mannskapene bekoste reisene selv. Det ville bety mye for mannskapene om de kunne få begge sine gratisreiser under tjenesten på Andøya.

Mannskapene var sterkt opptatt av kantineprisene. Man hadde også vanskeligheter med kantineens åpningstider. Åpningstiden var avhengig av at stasjonen kunne transportere kantinebetjeningen til og fra arbeidet, hvis ikke denne transport kunne fortsette hadde Statens kantiner gitt uttrykk for at åpningstidene måtte innskrenkes betydelig. Stasjonen på sin side hadde fått pålegg om å redusere transportutgiftene.

Banak flystasjon.

Forlegningsforholdene var på det tidspunkt besøket fant sted ikke tilfredsstillende, men man sto umiddelbart foran innflytting i nye forlegninger hvor forholdene for mannskapene ville bli meget bra.

Tillitsmennene reiste spørsmålet om å få mer grønnsaker og frukt spesielt i vinterhalvåret. Det ble også klaget over kvaliteten på den fisken som ble servert. Det ble opplyst at fisken, som vesentlig besto av frossen filet, kom fra Proviantmagasinet på Finnsnes. Stasjonen har liten mulighet for oppbevaring av frosne matvarer. Man skulle imidlertid forsøke å finne frem til en bedre ordning på

dette området. Tillitsmennene tok dessuten opp spørsmålet om å kunne bruke fly under hjemreisen i forbindelse med dimisjon.

Garnisonen i Porsanger.

Siden Nemndas forrige besøk i 1966 har det ikke funnet sted særlige bygningsmessige endringer eller nybygging. Man regner med at man nå kan komme i gang med hybelhuset for sivilt ansatte. Garnisonen har fått lysløype og anbud på undervisningsbygg, som antas å være ferdig i 1970, er sendt ut.

Velferdstjenesten for mannskapene vanskeligjøres både av at avdelingen er relativt liten og ligger avsides til. Tillitsmennene uttalte at det var ytterst beklagelig at den sentralt dirigerte turnévirkosomhet som var i gang en tid var stoppet. Avdelingen hadde ikke alene noen mulighet for å ta kunstnere av forskjellige slag opp til avdelingens forskjellige arrangementer. Mulighetene for adspredelser på det sivile marked var også minimale. Tillitsmennene mente at en avdeling med denne beliggenhet burde tildeles en større andel av velferdsmidlene enn tilfelle var.

Kantineprisene ble diskutert. Det var tillitsmennes oppfatning at kantineprisene nå var blitt for høye, særlig uheldig virket dette ved denne avdeling hvor mannskapene av mangel på andre muligheter var henvist til å oppholde seg på kantine i mye av sin fritid.

Spørsmålet om transport av permittenter, dårlige seerforhold for TV, rett til å bruke sivile klær under permisjon og mangler når det gjaldt soldatenes personlige utstyr ble også diskutert med tillitsmennene.

Luftforsvarets stasjon Honningsvåg.

Personellsituasjonen ved stasjonen er vanskelig og dette fører til en ganske sterk belastning både på befal og menige mannskaper. Den skiftordning man nå har er ikke tilfredsstillende. En bedre ordning vil imidlertid kreve mer personell, men det har man ikke plass til idet forlegningskapasiteten er fullt utnyttet. Stasjonen mangler leserom og rom til forskjellige former for fritidsaktiviteter, men dette er det foreløpig ikke mulig å skaffe plass til. Bortsett fra plassmangel er forlegningsforholdene gode med pene og trivelige forlegningsrom, spisesal, kjøkken og oppholdsrom. Det var stort sett tilfredshet med kostholdet, men det snaue kostøret forbød tilstrekkelig innkjøp av frukt og grønnsaker.

Under samtalen med tillitsmennene ble spørsmålet om å gå over til 5-skiftsordning reist. Stasjonssjefen redegjorde nærmere for hvorfor dette i øyeblikket ikke kunne gjennomføres.

Velferdstjenesten var etter tillitsmenne-

nes oppfatning ikke tilfredsstillende. Det at stasjonen ikke hadde velferdsoffiser, manglet nødvendige lokaler sammen med skifttjenesten gjorde det vanskelig å drive velferdsarbeidet, særlig savnet mannskapene kameratkvelder og turer. Tillitsmennene ville gjerne ha et utvidet samarbeid med de øvrige Finnmarksavdelingene, spesielt for arrangement av turer til de forskjellige avdelinger. Det var ellers oppfatningen at de sentralt utsendte underholdningsturnéer hadde vært vellykkede og at denne ordning burde fortsette.

Tillitsmennene tok opp spørsmålet om øl-salg i kantinen og hevdet at forbudet mot slikt salg burde oppheves.

Luftforsvarets stasjon Høybuktmoen.

De fleste av mannskapene var dimittert. Nemnda hadde derfor bare en kort samtale med stasjonssjefen og de gjenværende tillitsmenn.

Garnisonen i Sør-Varanger.

Siden Nemndas forrige besøk i 1966 er det bygget et meget bra velferdsbygg som har hatt stor betydning for fritidsvirksomheten ved avdelingen.

Nemnda besøkte også 5 av grensestasjonene og hadde her samtaler med stasjons-sjefene og de tilstedeværende mannskaper. Det ble ikke tatt opp spesielle saker, og Nemnda fikk inntrykk av at mannskapene var godt fornøyd med denne form for tjeneste.

Under samtalen med tillitsmennene i Garnisonen ble det ikke tatt opp spesielle saker. Det ble imidlertid stilt en rekke spørsmål om forskjellige forhold som Nemnda svarte på.

Luftforsvarets stasjon Vardø.

Forlegningsforholdene er i dag ikke tilfredsstillende fordi kapasiteten er for liten. Det er forlagt 4 mann på rommene som er for små for et slikt belegg. Tolv mann er forlagt i Moelvenhus hvor forholdene ikke er tilfredsstillende. Det skal nå bygges ny mannskapskaserne med oppholdsrom og kantine. Stasjonen har stort sett den personellstyrke den skal ha og 5-skiftordning er gjennomført.

Under samtalen med tillitsmennene ble permisjonsordningen drøftet. Hensett til stasjonens beliggenhet syntes de det ble for lite permisjon. Tillitsmennene var stort sett fornøyd med kostholdet, men mannskapene ville gjerne ha mer frukt og grønnsaker. Kostøret strakk imidlertid ikke til.

Velferdstjenesten var ikke tilfredsstillende. Årsaken til dette var at man ikke hadde noen utdannet velferdsassistent, hadde for lite midler samt skiftordningen. Man hadde

kjørt 16 mm film tidligere, men måtte slutte med dette fordi underskuddet ble for stort. Nå subsidieres to forestillinger i uken på den offentlige kino med kr. 1 pr. billett. Det arrangeres en kamerataften pr. måned, da serveres kaffe og wienerbrød. Midlene rekker ikke til velferdstiltak utover dette.

Tillitsmennene fant det rimelig at en stasjon som denne fikk en kombinert idretts- og velferds-offiser. Til idrettslige formål fikk stasjonen kr. 500 i året. Dette beløp er så lavt at man var avskåret fra idrettslig samkvem med andre stasjoner eller idrettslag utenfor Vardø. Det var tillitsmennenes oppfatning at det var behov for mere midler både til velferd og idrett.

Man hadde til slutt en diskusjon om mannskapenes problemer ved å være stasjonert så langt fra hjemmet og andre spørsmål som knyttet seg til tjenesten og tjenestestedet.

Våler batteri/Nikebataljonen.

Forlegningsforholdene er gode. På grunn av tjenestens art blir vaktbelastningen på mannskapene noe større enn ved f. eks. flystasjonene. Velferdstjenesten går bra. Velferds-offiseren ved bataljonen har et fast program for besøk ved batteriet. Det er imidlertid for lite velferdsmidler til rådighet og dette setter en grense for aktiviteten. Dette ble det også pekt på av tillitsmennene. Tillitsmennene var ellers misfornøyd med kantinevirksomheten. Kantinen var bl. a. stengt om søndagene. På grunn av den høye beredskap og det faktum at nærmeste sivile kafé lå langt unna, var det behov for å ha kantinen åpen også om søndagene. Tillitsmennene mente også at prisene i kantinen var for høye. Det var tillitsmennenes oppfatning at det ble satt av for liten tid til fysisk trening, de var imidlertid klar over at dette hang sammen med den spesielle tjeneste de hadde. De mente også at det var for lite midler til rådighet til fysisk trening og idrett.

Trøgstad batteri/Nikebataljonen.

Mannskapene er forlagt dels i Havnås leir, dels på Trøgstad fort. Det var nå bevilget kr. 50 000 til oppussing og forbedringer av forlegningene på fortet. Vakttjenesten var anstrengende. Batteriet og kommunen har nå gått sammen om et nytt idrettsanlegg i tilknytning til det nye samfunnshuset, som også vil få betydning for batteriets velferdsarrangementer.

Det var tillitsmennenes oppfatning at kostøret var for lavt. Under øvelse ble kostøret overskredet og dette måtte tas igjen senere med det resultat at kostholdet ble dårligere. Tillitsmennene var fornøyd med den service

som ble ytet i kantinen, men mente at kantineprisene var for høye og ikke sto i rimelig forhold til mannskapenes dagpenger. Forlegningsforholdene var etter tillitsmennes oppfatning tilfredsstillende.

Feltartilleriets øvingsavdeling nr. 1, Fredrikstad.

Festningen som er fra 1700-tallet krever store vedlikeholdsmidler. Forlegningsforholdene er stort sett tilfredsstillende, men det er vanskelig å få tilstrekkelig med midler til nødvendig vedlikehold. Mulighetene for fysisk trening er ikke tilfredsstillende. Ridehuset vil nå bli bygget om til gymnastikksal. Rekruttene er sterkt opptatt av å få bedre muligheter for fysisk trening.

Det har vært noe uklart en tid om hvor øvingsavdelingen skulle plasseres og det har skapt noen usikkerhet, spesielt blant befalet.

Rekruttene møter stort sett med en positiv innstilling til tjenesten, og samarbeidet i tillitsmannsutvalget går godt.

Nemnda hadde ved denne avdeling et møte med samtlige tillitsmenn ved avdelingen og fikk en meget omfattende samtale om mange spørsmål, bl. a. kantineprisene som mannskapene mente var for høye, dagpengene, familietillegget, adgangen til å nytte sivile klær under permisjon, moderasjonsordningen på jernbanen og tillitsmannsordningen. Under samtalen kom man også inn på heldige og uheldige sider ved en streng disiplin og behovet for en liberalisering av forholdet mellom befal og menige. Tillitsmennene uttalte at alt det rare de hadde hørt om Forsvaret før de begynte tjenesten ikke stemte. Det hersket et godt forhold til befalet og et fint kameratskap. Det var tillitsmennes oppfatning at mannskapene var positivt innstilt til tjenesten.

Rygge flystasjon.

Forlegningsforholdene er stort sett tilfredsstillende, men det er behov for oppussing av mannskapsrommene. Av budsjettmessige grunner går dette arbeid langsomt. De menige mannskaper ved stasjonen er fordelt på en rekke arbeidsområder hvor de vesentlig er beskjeftiget med hjelpearbeid. Stasjonen har ikke så mange menige mannskaper den etter oppsetningen skal ha, det samme gjelder vervet personell.

Under samtalen med tillitsmennene ble forskjellige spørsmål i forbindelse med kantine-driften reist. Mannskapene var misforholdt med prisene og åpningstidene. De syntes også det var en mangel at det ikke var mulig å få kjøpt varme smørbrød. Kantinen hadde vært stengt i 14 dager under kantinepersonellens

ferie. Det hadde ikke lyktes Statens kantiner å skaffe ferievikarer og dette syntes mannskapene var en lite tilfredsstillende ordning.

Tillitsmannsordningen og enkelte praktiske spørsmål i forbindelse med virksomheten ble diskutert med tillitsmennene.

Lista flystasjon.

Forlegningsforholdene ved stasjonen er tilfredsstillende. De menige mannskaper er i det vesentlige rekrutter som bare er ved stasjonen i rekruttperioden, samt en del faste mannskaper som har hele sin tjeneste her. Mannskapene er stort sett fra Sør- og Vestlandet.

Tillitsmennene hadde ikke spesielle saker de ønsket å drøfte med Nemnda, men man hadde en generell samtale om tjenesteforholdene, tillitsmannsutvalgenes arbeid og tillitsmennes forhold.

Stavanger sjøforsvarsavsnitt.

Siden Nemndas forrige besøk i 1965 er ekserserhallen bygget om til gymnastikksal, fotballbanen er gjort ferdig og forlegningsbrakkene er utbedret. I en av brakkene var dusjbad installert. Forlegningene er nå i bra stand med pent utstyr. Kantinevirksomheten er nå utvidet og bedret i forhold til tidligere og det er engasjert betjening. Mannskapene ville gjerne ha utvidet åpningstidene noe og syntes prisene var for høye, men var ellers godt fornøyd med de forandringer som var foretatt.

Under samtalen med tillitsmennene ble spørsmålet om adgang til å gå sivilt kledd på permisjon, billettmoderasjoner ved permisjonsreiser og utlevering av treningstøy diskutert.

Hærens transportkorps skole- og øvings- avdeling, Vatneleiren.

Avdelingen gir en omfattende utdanning både til menige mannskaper og befal, og har både lokaliteter og utstyr til en effektiv opplæring. Forlegningsforholdene er imidlertid ikke tilfredsstillende, idet de gamle brakkene er i for dårlig forfatning. Det er imidlertid nå påbegynt arbeid med en ny kaserne til 280 mann.

Under samtalen med tillitsmannsutvalget ble spørsmålet om rett til gratis permisjonsreise under de siste 6 måneder av tjenesten reist. Det ble i denne forbindelse tatt opp en rekke spørsmål av mer generell art om permisjonsbestemmelsene. Kantineprisene ble drøftet, idet tillitsmennene mente at prisene var for høye. En rekke spørsmål med tilknytning til tillitsmannsordningen ble diskutert.

Luftforsvarets stasjon Randaberg.

Det vil i fremtiden bli mindre behov for menige mannskaper ved denne stasjon. Bygningsmessig har det ikke skjedd noen endringer siden Nemndas forrige besøk i 1965. Forholdene er stort sett tilfredsstillende, og tillitsmennene hadde ikke spesielle saker de ønsket drøftet.

KNM «Harald Hårfagre».

Rekruttskolen har 4 inntak i året. Rekruttskolen er relativt kort og tjenesten blir derfor hard. Den meget omfattende sivilundervisning som drives må tas etter vanlig tjenestetid. Man forsøker å legge opp kursvirksomheten slik at manskapene kan fortsette sine kurs ved sitt nye tjenestested etter rekruttskolen.

Bygningsmessig er det skjedd ganske mye i de senere årene. Det er nå i gang bygging av to mannskapskaserne, administrasjonsbygg og utvidelse av undervisningsbygget. Det er forutsatt bygget ytterligere en mannskapskaserne. Skal mannskapsstyrken fortsatt være den samme, må imidlertid en del av de gamle brakkene fortsatt brukes som forlegning. De tilfredsstillende ikke kravene til en tidsmessig forlegning og krever også stadig større vedlikehold. Det vil derfor være behov for ytterligere en kaserne. Det er på grunn av mannskapsstyrken også behov for en gymnastikksal til, svømmehall, ekserserhall og et fritidsbygg til møtelokaler og fritidsaktiviteter for at tjenesten skal kunne drives så effektivt som mulig.

Under møtet med tillitsmennene ble spørsmålet om en effektiv tillitsmannsordning diskutert. Dette skaper spesielle problemer ved en rekruttskole hvor mannskapsstyrken til stadighet skifter. Blant de spørsmål som ble diskutert med tillitsmennene kan nevnes manskapenes syn på tillitsmannsordningen, forsvarsmotiveringen og manskapenes innstilling til tjenesten samt forholdet mellom befal og menige.

Sola flystasjon.

Forlegningsforholdene for manskapene er stort sett tilfredsstillende. En viss omlegning

av tjenesten har ført til at plassforholdene er bedre enn før. Således har man kunnet avse en tidligere befalsmesse til fritidssenter for menig personell, og dette har hatt stor betydning for velferdsvirksomheten.

Erfaringene fra prøveordningen med adgang til å gå sivilt kledd på permisjon er gode for så vidt gjelder de disiplinære og kontrollmessige forhold. Tillitsmennene var godt fornøyd med ordningen som de mente bidro til å øke trivselen blant soldatene.

Under møtet med tillitsmennene ble spørsmålet om en moderasjonsordning på jernbanens busser reist. Kantineprisene ble også diskutert. Mannskapene mente prisene var for høye og det var også en viss misnøye med åpningstidene. En rekke andre spørsmål som hadde tilknytning til soldatene, deres tjeneste og forhold for øvrig ble også diskutert.

Luftforsvarets befalsskole for sambands- og radarpersonell, Lutvatn.

Forlegningskapasiteten ved skolen er i dag ikke tilstrekkelig. Dette har ført til at man må forlegge tre elever på to-mannsrom. Dette er uheldig ved en skole hvor elevene er avhengig av mye lesing i fritiden. Skolen har ikke befalsforlegning og må derfor bruke mannskapsrom til dette. Det er stort behov for gymnastikksal. Behovet for fysisk trening må dekkes ved leie av lokaler utenfor. Dette medfører store transportomkostninger og tap av tid. En utvidelse av velferdsbygget er det også stort behov for. Kantinen er alt for liten, og hobbyrom av forskjellig slag mangler.

Det var de forannevnte forhold som først og fremst ble tatt opp av tillitsmennene under møtet med tillitsmannsutvalget. De mente mangelen ble særlig merkbar for elevene fordi de gikk to år på skolen. Man diskuterte også en rekke andre problemer som skyldtes mangler på tilfredsstillende lokaler.

Det tekniske utstyr i klasserom og laboratorier er meget tilfredsstillende og er et utmerket grunnlag for en effektiv undervisning.

Oslo i februar 1969.

Edg. Andreassen.

Erland Asdahl.

Kåre Hansen.

Cato Kvaal.

Ketil Jamte Einrem.

Thorbjørn Wale.

Hans Nordahl Jensen.